

---

## OCENE IN POROČILA

---

### **Pisemski portret Josipine Turnograjske – Mira Delavec: *Nedolžnost in sila: življenje in delo Josipine Urbančič - Turnograjske (1833–1854)*. Kranj: Gorenjski glas, 2004. 196 str.**

Pri založbi Gorenjski glas v Kranju je letošnje leto izšla zanimiva knjiga Mire Delavec z naslovom *Nedolžnost in sila*, podnaslovljena kot *Življenje in delo Josipine Urbančič - Turnograjske (1833–1854)*. Nastala je na podlagi avtoričinega diplomskega dela pri mentorju prof. ddr. Igorju Grdini, ki je knjigo v recenziji na zavihku pospremil z besedami:

Josipina Turnograjska se je sredi 19. stoletja profilirala kot prva dama slovenskega rodoljubnega Olimpa. Mnogim je veljala za navdihujočo muzo in neprimerljivo gospo v eni osebi. Bila je vsestranska ustvarjalka: zapustila je nekaj klavirskih in vokalnih skladb, ki so se vtisnile v spomin najkremenitejših sinov domovine, pozornost literarne zgodovine pa je pritegnila s pesniško nadarjenostjo in pripovedno spretnostjo.

Nič čudnega torej, da Turnograjska še poldrugo stoletje po svoji prezgodnji smrti, ki jo je doletela staro komaj enaindvajset let kmalu po prvem porodu, še vedno vznemirja literarne raziskovalce. Letos mineva namreč 150 let od časa, ko je bilo tragično zaključeno njeno obetajoče življenje, na osnovi pisem, ki sta si jih v letih 1850–1853 pošiljala Josipina in njen izbranec, pesnik Lovro Toman, in ki so zdaj s komentarji ponatisnjena v pričujoči knjigi Mire Delavec, pa lahko vidimo zarisano tudi njuno zasebnost, ki nakazuje eno domala literarno (gledališko, filmsko?) vznemirljivih ljubezenskih zgodb tistega časa.

Kljub temu, da mnogi Slovenci za Josipino Turnograjsko in njeno literarno ustvarjanje še vedno ne vedo, pa v slovenističnih strokovnih krogih seveda ne gre za neznano avtorico. Njeno delo so z različnih zornih kotov doslej osvetljevali zlasti Ivan Lah, Fran Erjavec in Pavel Flere, kasneje pa Matjaž Kmecl, Miran Hladnik, Igor Grdina, Črtomir Zorec, Nataša Budna Kodrič ter tudi avtorica tega poročila. Vsi so (oz. smo) ugotavljali, da je bila Josipina Turnograjska nedvomno zelo nadarjena, pa tudi samosvoje posebna, saj si je kot prva ženska, če izvzamemo pesništvo Fanny Hausmannove v nemščini, drznila poseči na tako skrbno varovano področje, kakršna je bila slovenska – moško dominantna – literatura v 19. stoletju. Prelamljati normo in kršiti kode obnašanja, ki so bili za tedanje katoliške gospodične zlasti strogo predpisani, pa so dejanja, ki vzbujajo simpatije še danes, saj kažejo na žensko upornost in pogum, pa tudi na silovito željo po umetniškem ustvarjanju. Naslov knjige Mire Delavec *Nedolžnost in sila* naj bi tako simboliziral Josipinin značaj in usodo, posnet pa je po istem naslovu ene njenih »povestic«, kakor je svoja besedila imenovala sama, objavljene 1851 v Janežičevi *Bčeli*. Kot zanimivost velja omeniti še to, da je bil prav v tej drobni črtici prvič v slovenski zgodovini uporabljen literarni motiv Veronike Deseniške.

Raziskovalka Mira Delavec je svojo knjigo razdelila na dva dela, na prvega, v katerem na osnovi različnih virov in zlasti korespondence med Turnograjsko in Tomanom orisuje življenje in notranji svet Josipine Urbančič - Turnograjske, ter na drugega, ki nosi naslov Pogled na Josipinino literarno delo. V tem razdelku najdemo tudi nekaj doslej še neobjavljenih pisateljčinih »povestic«, pred tem pa še zanimiv del, v katerem Delavčeva navaja citate o Turnograjski vseh tistih slovenskih literarnih zgodovinarjev in zgodovinarok, ki so se s to prvo slovensko literarno ustvarjalko doslej že ukvarjali. Pri nekaterih so na žalost dokaj dobro razvidni posmehljivi toni, s katerimi so v zgodovino želeli pospremiti svoj ženski predmet literarnega raziskovanja, za katerega so napačno ocenili, da je bolj nebogljen, kakor je bil v resnici.

Delavčeva piše najprej o času, v katerem je pričela ustvarjati Josipina Turnograjska, o obdobju, zaznamovanem z zlomom Metternichovega absolutizma, ko so se pričele razmere za kulturno ustvarjanje ponovno prebujati, opazno pa je naraščalo tudi slovensko oz. slovansko navdušenje. Omenja program *Zedinjena Slovenija* (1848) in pomembne može, ki so pomenili tako mejnike kot razvojni lok slovenske znanosti in kulture, na Dunaju denimo Frana Miklošiča in v Gradcu Josipa Muršca. V tem času so pričeli množično izhajati slovenski časopisi in ukinjena je bila cenzura. Mira Delavec poleg *Novic* omenja *Slovenijo*, kjer so objavljali Matija Valjavec, Lovro Toman, Janez Trdina in Anton Dežman.

Prav v času, zaznamovanem z ilirizmom, je Josipina pričela objavljati v *Bčeli*, ki je izhajala v Celovcu, pa tudi v *Zori*. Josipina je začela s svojimi objavami kmalu po prvih objavah Fanny Hausmann (1819–1853), rojene na graščini Novo Celje in umrle v Petrovčah, ki je prvo pesem objavila 1848 v Celjskih *Novinah*. Josipina Turnograjska pa je bila takrat stara komaj sedemnajst let. Znano je, da je izvirala z gradu Turn nad Preddvorom. Mira Delavec podaja zgodovino tega gradu in Josipinine rodbine, navaja pa tudi podatke iz njenega odraščanja, ki jih je zgodovina doslej že zabeležila, na primer, da je Turnograjski komaj osemletni umrl oče ter da je njeno izobrazbo in literarno ustvarjanje v slovenščini vzpodbujal domači učitelj Lovro Pintar. Pintar je bil široko razgledan slovenski duhovnik, med drugim še deželni in državni poslanec, ki pa je svojo varovanko Josipino najverjetneje seznanil tudi z njenim bodočim možem, pesnikom Lovrom Tomanom. Ta je kot večina nadarjenih slovenskih izobražencev študiral na Dunaju in v Gradcu, na univerzah, kamor pa v njegovem času še tako nadarjene slovenske ženske niso imele vstopa. Tako so iz omenjenih mest in izpod njegovega peresa na naslov sicer tudi nadarjene Josipine romala le številna pisma, iz katerih so razvidna njuna ljubezenska čustva, ujeta med njegove boje pri vzpenjanju na poklicni poti in njeno vdano, vselej pričakujoče in pogosto trpeče čakanje. Josipina si je svoj neskončen grajski čas krajšala s pisanjem, pogosto zbolevala, v Gradcu pa se je Tomanu pridružila šele po poroki in tam, kot je znano, že čez leto dni umrla. Take so bile, pravimo danes, tedanje družbeno-politične razmere, razvidne iz 551 lepo opremljenih in ohranjenih pisem, ki jih je na Tomanov naslov poslala Josipina, in iz 518 tudi lepo opremljenih pisem, s katerimi ji je le-ta odgovarjal. Kje je obtičalo manjkajočih 33 pisem, danes ni povsem znano, toda iz njune ljubezenske korespondence je razvidno, da je zlasti Josipina občasno tožila nad tem, kako da se pisma bodisi izgubljajo ali pa da jih na pošti celo odpirajo in jih na skrivaj berejo, zato jih je svojemu dragemu – in najbrž

tudi on njej? – pošiljala še po drugih, skrivnih poteh. V pismih je svojemu bodočemu možu pošiljala zgodbice, on pa njej pesmi. Njuno dopisovanje prinaša tudi poglede na slovenski jezik, literaturo in zgodovino. Josipina je poleg naštetega nekatera svoja pisma napolnjevala še z natančnimi poročili, ki so razodevala razmere na domačih gradovih Turn in Strmol ter razkrivala marsikatero družinsko premoženjsko težavo.

Iz ohranjene korespondence je nadalje razvidno, da je bila Turnograjska občutljiva introvertirana osebnost in velika občudovalka narave. Svojemu dragemu je stala ob strani tudi v času njegovih literarnih težav in preprirov z Janežičem, ko le-ta ni hotel objaviti njegovih pesmi, pa tudi takrat, ko je mukotrпно iskal službo na Dunaju in v Zagrebu. V poglavju Pogled na Josipinino literarno delo Mira Delavec piše, da je največ literarnega napisala v letih 1850–51 ter da je želela izdati zbirko, kar pa za časa svojega življenja ni storila. Njena besedila tako hrani rokopisni oddelek NUK-a v Ljubljani. Poglavju je dodana preglednica literarnih besedil, ki vsebuje naslove del, opredeljuje čas njihovega nastanka in prvo objavo. Sledi literarno-slogovna oznaka besedil, njihove tematike in idej. Ob literarnem delu Josipine Turnograjske je dolgo časa v ozadju ostajalo dejstvo, da je napisala tudi nekaj pesmi in skladb, tako da velja danes tudi za prvo slovensko skladateljico.

Mira Delavec je v svoji knjigi o znani, a vendar tudi še neznani literarni ustvarjalki Josipini Urbančič - Turnograjski natančno upoštevala številne razpoložljive arhivske in časopisne vire. Svoje delo je zasnovala na gradivu iz NUK-a. Črpala je iz bogate literarnozgodovinske in zgodovinske znanstvene literature ter iz cele vrste razprav in člankov. Njena knjiga je opremljena tudi z zanimivim slikovnim gradivom, kot monografija pa predstavlja zgleden in dragocen prispevek tako k literarni vedi kot tudi k splošnemu poznavanju posameznikov in posameznic, na katerih je temeljilo neko zgodovinsko obdobje.

Silvija Borovnik  
*Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta*  
*kds.mlacnik@siol.net*

## Prevajanje slovenske proze v Avstriji v letih 1918–2001<sup>1</sup>

### 1 Uvod

V članku so zbrani in interpretirani temeljni podatki o prevodih slovenske proze v Republiki Avstriji med leti 1918 in 2001, ki so rezultat večmesečnega raziskovanja v dunajskih knjižnicah in odgovarjajo na naslednja vprašanja: kateri avtorji so prevajani, kako število prevodov narašča oz. pada skozi desetletja, kje prevodi izhajajo, kdo prevaja, koliko so prevodi aktualni, kaj prinašajo spremne besede in kakšna je odmevnost prevodov v splošnoinformativnih časopisih.

<sup>1</sup> Članek je nastal na podlagi avtoričine diplomske naloge (Lokar 2002).

## 2 Tabelarična predstavitev prevodov z interpretacijo

avtor	naslov originala naslov prevoda	pre- vod	ori- ginal	prevajalec	založba
<b>Blatnik</b>	<i>Zakon želje. Das Gesetz der Leere.</i>	2001	2000	Olof	Folio
<b>Cankar</b>	<i>Čilj. Vor dem Ziel. Literarische Skizzen aus Wien.</i>	1994	/	Köstler	Drava
Cankar	<i>Čilj. Vor dem Ziel. Literarische Skizzen aus Wien.</i>	1998	/	Köstler	Drava
Cankar	<i>Hiša Marije Pomočnice. Das Haus der Barmherzigkeit.</i>	1996	1904	Köstler	Drava
Cankar	<i>Hiša Marije Pomočnice. Das Haus zur barmherzigen Mutter Gottes. Mein Leben.</i>	1930	1904	G. Jirku	Niethammer
Cankar	<i>Hlapec Jernej. Der Knecht Jernej.</i>	1970	1907	Jirku	Büchergilde Guttenberg
Cankar	<i>Iz tujega življenja. Aus fremdem Leben.</i>	1997	1920	Köstler	Drava
Cankar	<i>Martin Kačur. Martin Kačur, der Idaelist.</i>	1984	1906	Jähnichen	Drava
Cankar	<i>Nina, Kurent. Nina. Kurent.</i>	1999	1906, 1909	Köstler Kallert	Drava
Cankar	<i>Pavličkova krona. Pavličeks Krone.</i>	1995	1967	Köstler	Drava
Cankar	<i>Podobe iz sanj. Traumbilder.</i>	1998	1917	Köstler	Drava
Cankar	<i>Pohujšanje v dolini Šentflorjanski. Spuk im Floriantal.</i>	1953	1908	Arko Perkonig	Eduard Wancura
Cankar	<i>Zgodbe iz doline Šentflorjanske. Aus dem Florianital.</i>	1947	1908	Arko Perkonig	Eduard Kaiser
<b>Capuder</b>	<i>Bič in vrtavka. Peitsche und Kreisel.</i>	1992	1975	Vrbinc	Mohorjeva
<b>Ingolič</b>	<i>Na splavih. Die Drauflösser.</i>	1943	1940	Hille S.Hafner	Wiener
Ingolič	<i>Žeja. Durst.</i>	1948	1946	Klasinc	Wiener
<b>Jančar</b>	<i>Avestina. Avestina.</i>	1996	1996	Olof	Thanhäuser
Jančar	<i>Galjot. Der Galeot.</i>	1991	1978	Olof	Wieser
Jančar	<i>Posmehljivo poželenje. Luzifers Lächeln.</i>	1996	1993	Olof	Wieser
Jančar	<i>Prikazen iz Rovenske. Die Erscheinung von Rovenska.</i>	2001	1998	Olof	Folio
Jančar	<i>Severni sij. Nordlicht.</i>	1990	1984	Wieser	Wieser
Jančar	<i>Skok z Liburnije. Der Sprung von der Liburnia.</i>	1993	1991	Philippsen F.Hafner Olof	Wieser
Jančar	<i>Zvenenje v glavi. Rauschen im Kopf.</i>	1999	1998	Olof	Zsolnay
<b>Kolenik</b>	<i>Mali ljudje na veliki poti. Für das Leben, gegen den Tod. Mein Weg in den Widerstand.</i>	2001	1957	Köstler	Drava
<b>Kosmač</b>	<i>Balada o trobenti in oblaku. Ballade von der Trompete und der Wolke.</i>	1985	1963	Wieser	Drava
Kosmač	<i>Pomladni dan. Ein Frühlingstag.</i>	1989	1953	Olof	Drava
Kosmač	<i>Tantadruj. Tantadruj.</i>	1984	1964	Olof	Drava
Kosmač	<i>Tantadruj. Tantadruj.</i>	1994	1964	Olof	Wieser
<b>Košuta</b>	<i>Basni kratke sape. Fabeln auf flinken Füßsen.</i>	2001	2001	Olof	Drava
<b>Kovič</b>	<i>Moj prijatelj Piki Jakob. Mein Freund Piki Jakob.</i>	1999	1972	Meschnigg	Mohorjeva
Kovič	<i>Profesor domišljije. Professor der Phantasie.</i>	1998	1996	Leben	Mohorjeva
<b>Kranjec</b>	<i>Beg s kmetov. Sprung in die Welt.</i>	1953	1935	Arko Perkonig	Eduard Wancura
Kranjec	<i>Režonja na svojem. Herr auf eigenem Grund. Martin Žalig auf dem Lande.</i>	1953	1935	Arko Perkonig	Eduard Wancura
<b>Kuhar</b>	<i>Požganica. Die Brandalm.</i>	1983	1967	Svetina Wieser	Drava
Kuhar	<i>Samorastniki. Die Wildwüchslinge.</i>	1963	1958	Messner	Dr. Bertl Petrai
Kuhar	<i>Samorastniki. Wildwüchslinge.</i>	1983	1958	Messner	Drava

Kuhar	<i>Solzice. Maiglöckchen.</i>	1985	1949	Olof	Drava
Kuhar	<i>Solzice. Maiglöckchen.</i>	1993	1949	Olof	Wieser
Lainšček	<i>Namesto koga roža cveti. Halgato.</i>	1994	1991	Zemljčič	Mohorjeva
Lainšček	<i>Trik z vrvjo. Der Trick mit dem Strick.</i>	2001	2000	Zemljčič	Mohorjeva
Levstik	<i>Martin Krpan. Martin Krpan.</i>	1983	1858	Mračnikar	Drava
Levstik	<i>Martin Krpan. Martin Krpan und der Riese von Wien.</i>	1992	1858	Kulnik	Mohorjeva
Lipuš	<i>Jalov pelin. Die Verweigerung der Wehmut.</i>	1989	1985	F.Hanfer	Residenz
Lipuš	<i>Zmote dijaka Tjaža. Der Zögling Tjaž.</i>	1981	1972	Handke Mračnikar	Residenz
Lipuš	<i>Zmote dijaka Tjaža. Der Zögling Tjaž.</i>	1984	1972	Handke Mračnikar	Residenz
Lipuš	<i>Zmote dijaka Tjaža. Zögling Tjaž.</i>	1984	1972	Handke Mračnikar	Suhrkamp Taschenbuch
Lipuš	<i>Jalov pelin. Verweigerung der Wehmut.</i>	1997	1985	F.Hafner	Wieser
Lipuš	<i>Odstranitev moje vasi. Beseitigung meines Dorfes.</i>	1997	1983	F.Hafner	Wieser
Lipuš	<i>Srčne pege. Herzflecken.</i>	2000	1991	Strutz Johann	Wieser
Lipuš	<i>Stesnitev. Verdächtiger Umgang mit dem Chaos.</i>	1997	1995	Strutz Johann	Wieser
Lipuš	<i>Zmote dijaka Tjaža. Der Zögling Tjaž.</i>	1997	1972	Handke Mračnikar	Wieser
Messner	<i>Morišče Dravograd. Hinrichtungsstätte Dravograd.</i>	1997	1946	StrutzJosef Messner	Drava
Messner	<i>Iz dnevnika Pokrižnikovega Lukana. Aus dem Tagebuch des Pokrižnikov Luka.</i>	1998	1974	Strutz Jozej Messner	Ed. Rapial
Milčinski	<i>Pravljice. Slowenische Volksmärchen.</i>	1948	1911	Arko Perkonig	Eduard Kaiser
Peroci	<i>Amalija in Amalija. Amelie und Amelie.</i>	1998	1998	Kapus	Mohorjeva
Peroci	<i>Pravljice žive v velikem starem mestu. Die Märchenstadt.</i>	1970	1969	ni naveden	Schroll
Petan	<i>Über den Rand der Welt.</i>	2000	/	Grah Salzmann	Ed. Atelier
Petan	<i>Preteklost. Vergangenheit.</i>	1992	1987	Šuštaršič Grah	Mohorjeva
Petan	<i>Čudvito življenje Josipa Broza Tita. Das herrliche Leben des Josip B. Tito. Eine Farce in Prosa.</i>	1992	1992	Babič	Styria
Petan	<i>Dvojčka. Die Geburt des Vergessens.</i>	1987	1983	Grah	Styria
Rebula	<i>Maranatha. Abschied in Vermutjahr.</i>	1996	1996	Olof	Mohorjeva
Rebula	<i>Maranatha. Abschied in Vermutjahr.</i>	1998	1996	Olof	Mohorjeva
Ribičič	<i>Miškolin. Miškolin der Mäuseknabe.</i>	1970	1931	ni naveden	Schroll
Šeligo	<i>Molčanja. Schweigen.</i>	1993	1986	Einspieler	Drava
Sket	<i>Miklova Zala. Miklova Zala.</i>	2000	1906	Zemljčič	Mohorjeva
Tavčar	<i>Cvetje v jeseni. Herbstblüte.</i>	1947	1919	Arko Perkonig	Eduard Kaiser
Tavčar	<i>Cvetje v jeseni. Herbstblüte.</i>	1953	1919	Arko Perkonig	Eduard Wancura
Tomšič	<i>Glavo gor, uha dol. Koph hoch und halt die Ohren steif.</i>	2001	1993	Zemljčič	Mohorjeva
Tomšič	<i>Oštrigeca. Oštrigeca.</i>	1995	1991	Schaar Sitter	Mohorjeva
Torkar	<i>Smrt na počitnicah. Wenn der Tod Ferien macht.</i>	2000	1998	Zwitter	Drava
Torkar	<i>Smrt na počitnicah. Wenn der Tod Ferien macht.</i>	2001	1998	Wakounig	Drava
Torkar	<i>Umiranje na obroke. Sterben auf Raten.</i>	1991	1984	M. Š.	Drava
Virk	<i>Zadnja Sergijeva skušnjava. Sergijs letzte Versuchung.</i>	1998	1996	F. Hafner	Wieser
Zagorski	<i>Vnebohod. Himmelfahrt.</i>	2000	2000	Strutz	Ed. Rapial
Zabot	<i>Volčje noči. Wolfsnächte.</i>	2000	1996	Köstler	Drava

## 2.1 Prevodi glede na avtorja

V nemščino je bilo prevedenih osemindvajset avtorjev. Po številu prevodov je na prvem mestu Ivan Cankar z dvanajstimi prevodi v 69-ih letih. Založba Drava je po letu 1984 močno povečala število njegovih prevodov. Posledica tega je visok povprečni zaostanek prevoda za originalom. Sledi Florjan Lipuš z devetimi knjigami v 19-ih letih, pri čemer opazno izstopa letnica 1997. Povprečni zaostanek je enajst let. Na tretjem mestu je Drago Jančar s sedmimi knjigami v enajstih letih in povprečnim zaostankom štirih let. V letih 1987–2000 so izšle štiri knjige Žarka Petana, s povprečnim zaostankom treh let. Na petem mestu je Lovro Kuhar s petimi knjigami (trije različni naslovi) v 30-ih letih, ki mu sledi Ciril Kosmač s štirimi knjigami v desetih letih. V treh knjigah so izšli prevodi dveh različnih originalov Ivana Torkarja. Roman *Smrt na počitnicah* je izšel pri isti založbi z enoletnim zamikom dvakrat in je, zanimivo, delo drugega prevajalca. Povprečni zaostanek je štiri leta. Deset avtorjev (Anton Ingolič, Kajetan Kovič, Miško Kranjec, Feri Lainšček, Fran Levstik, Janko Messner, Ela Peroci, Alojz Rebula, Ivan Tavčar, Marjan Tomšič) ima dva prevoda. Večini je skupno to, da je obe deli izdala ista založba ali prevedel isti prevajalec ali celo oboje (osem). Prevodi so v polovici primerov aktualni, saj najstarejši od njih za originalom ne zaostaja več kot 5,5 let, v povprečju pa le 3,2 leti.

Avtorjev z enim prevodom je enajst: Andrej Blatnik, Andrej Capuder, Lipej Kolenik, Miroslav Košuta, Fran Milčinski, Josip Ribičič, Jakob Sket, Rudi Šeligo, Tomo Virk, Cvetko Zagorski in Vlado Žabot. Ti prevodi so izšli med leti 1948 in 2001, velika večina v 90. letih. Pet prevodov je izredno aktualnih, saj v povprečju zaostajajo le 1,4 leta.

## 2.2 Prevodi glede na leto izida

V letih 1918–1929 ni izšel prav noben prevod. V letih 1930–2001 je izšlo vsega skupaj 75 knjig, od tega 62 različnih naslovov. Med ponatisi in vnovičnimi prevodi zaradi pogosto netočnih navedkov v knjigah ne morem ločevati, saj bi šlo prej kot ne za ugibanje. Prevajanje seveda ni bilo ves čas enakomerno. Obstaja več obdobj, ko ni izšla nobena knjiga (1931–1942, 1944–1946, 1949–1952, 1954–1962, 1964–1969, 1971–1979, 1980, 1982, 1986, 1988). 90. leta so bila zelo produktivna, saj je vsako leto izšla vsaj ena knjiga. Enako velja tudi za prvi dve leti novega tisočletja.

V 40. letih so prevedli Antona Ingoliča, Ivana Cankar, Frana Milčinski in Ivana Tavčarja. Tri knjige so izšle pri založbi Eduard Kaiser in dve pri Wiener Verlag. Dve tretjini prevajalskega dela je opravila dvojica Thomas Arko in Josef F. Perkonig. 50. leta so bila omejena le na založbo Wancura, prevajalski par Thomas Arko in Josef F. Perkonig ter leto 1953, ko so poskrbeli za štiri prevode (od tega en ponatis) Miška Kranjca, Ivana Cankarja in Ivana Tavčarja. 60. leta so imela en sam prevod, *Samorastnike*. V 70. letih so izšli trije prevodi treh različnih avtorjev – Ivana Cankarja, Ele Peroci in Josipa Ribičiča, vsi so nastali istega leta, dva od njih pri založbi Schroll. 80. leta pomenijo prvi skok, saj so dala trinajst izdaj (od tega štirje ponatisi) sedmih avtorjev – Florjana Lipuša, Cirila Kosmača, Lovra Kuharja, Ivana Cankarja, Miška Kranjca, Frana Levstika in Žarka Petana. Z izjemo Klause D. Olofa so imeli prevajalci samo po en prevod ali pa so bili soprevajalci. Tretjina knjig je izšla pri Dravi.

90. leta so s 35 knjigami (od tega šest ponatisov) sedemnajstih različnih avtorjev (Ivan Cankar, Anton Capuder, Drago Jančar, Ciril Kosmač, Kajetan Kovič, Lovro Kuhar, Feri Lainšček, Fran Levstik, Florjan Lipuš, Janko Messner, Ela Peroci, Žarko Petan, Alojz Rebula, Rudi Šeligo, Marjan Tomšič, Igor Torkar, Jani Virk) prinesla nov rekord. Slaba tretjina avtorjev je imela po en prevod, na prvem mestu pa sta Jančar in Cankar z vsak po sedmimi prevodi (slednji ima en ponatis). Med prevajalci je na prvem mestu Klaus D. Olof z osmimi izdajami (od tega so trije ponatisi) in enim delnim prevodom, sledi mu Erwin Köstler s petimi samostojnimi prevodi (od tega en ponatis) in enim delnim. Za enajst knjig (od tega dva ponatisa) je poskrbela založba Wieser, samo za eno knjigo zaostajata Drava in Mohorjeva. Ostale založbe imajo po en prevod.

V dveh letih 2000 in 2001 je izšlo trinajst knjig dvanajstih različnih avtorjev (Andrej Blatnik, Drago Jančar, Lipej Kolenik, Miroslav Košuta, Feri Lainšček, Florjan Lipuš, Žarko Petan, Jakob Sket, Marjan Tomšič, Igor Torkar, Cvetko Zagorski, Vlado Žabot) – le Torkar ima dva prevoda, in sicer istega dela. Delo si je razdelilo sedem prevajalcev: Klaus D. Olof in Andrea Haberl Zemljič imata vsak po tri prevode, Erwin Köstler in Johann Strutz vsak po dva, Franci Zwitter in Sonja Wakounig po enega, Käthe Grah in Madita Šetinc Salzmann pa imata skupaj en delni prevod. Knjige so izšle pri šestih različnih založbah, pet pri Dravi, tri pri Mohorjevi, dve pri Folio, ostale založbe (Edition Atelier, Rapial in Wieser) so izdale vsaka po enega.

Po številu prevodov so tako na prvem mestu devetdeseta leta s 35 izdajami, sledita leti 2000 in 2001 (skupaj trinajst izdaj), enako število izdaj imajo tudi 80. leta, potem pa že močno zaostajajo 40. leta (pet izdaj), 50. (štiri izdaje), 70. (tri izdaje) in 60. ter 30. leta s po eno izdajo.

### 2.3 Prevodi glede na založbe

Prevodi so izšli pri 18-ih založbah. Močno vodi založba Drava, ki je vsega skupaj izdala 23 knjig (od tega en ponatis) desetih slovenskih avtorjev. Izšlo je osem prevodov Ivana Cankarja (od tega en ponatis), sledijo Ciril Kosmač, Lovro Kuhar in Igor Torkar vsak s po tremi. Ostali avtorji – Lipej Kolenik, Miroslav Košuta, Fran Levstik, Janko Messner, Rudi Šeligo in Vlado Žabot – imajo vsak po enega. V obdobju 18-ih let (1983–2001) so izdali v povprečju 1,3 knjige na leto. Največ jih je izšlo leta 1983 (tri), nobena pa v letih 1986, 1987, 1988 1990, 1992, 1996. Sklepamo lahko, da produkcija narašča, saj so v 80. letih izdali osem knjig, v 90. deset, samo v prvih dveh letih 21. stoletja pa kar pet knjig. Za založbo je prevajalo trinajst prevajalcev, deset jih ima samo en (delni) prevod. Delna prevoda pri Dravi sta dva. Več prevodov imata Erwin Köstler (devet, od tega en delni in en ponatis) in Klaus D. Olof (štiri).

Sledi Mohorjeva s trinajstimi prevodi in devetimi avtorji. Po dva prevoda imajo Kajetan Kovič, Feri Lainšček, Marjan Tomšič in Alojz Rebula (pri slednjem gre za ponatis), po enega pa Andrej Capuder, Fran Levstik, Ela Peroci, Žarko Petan in Jakob Sket. V devetih letih so v povprečju izdali 1,4 knjige na leto. Po tri so izšle leta 1992 in 1998, dve leta 2001, v letih 1994, 1995, 1996, 1999, 2000 pa po ena. Prevajanje v 90. letih niha, zanimivo pa je, da ta založba pred letom 1992 sploh nima

prevodov proze. Za Mohorjevo je prevajalo deset prevajalcev. Andreja H. Zemljič je prevedla štiri dela, dva prevoda ima Klaus D. Olof, a gre za ponatis, Andrea G. Vrbinc, Andreas Leben, Karoline Meschnigg, Marica Kulnik in Tamara Kapus pa vsak po enega. Ostali imajo le delne prevode.

Na tretjem mestu je založba Wieser z dvanajstimi prevodi petih različnih avtorjev. Vodi Florjan Lipuš s petimi prevodi, takoj za njim je Drago Jančar s štirimi, Ciril Kosmač, Miško Kranjec in Jani Virk pa imajo vsak po enega. Vsi prevodi so izšli v zadnjih desetih letih, kar pomeni, da je na leto izšlo v povprečju 1,2 knjige. Izstopa leto 1997 s štirimi prevodi Florjana Lipuša. Za založbo je prevajalo sedem prevajalcev. Klaus D. Olof ima pet prevodov (od tega enega delnega), Andrea Z. Hafner štiri (od tega enega delnega), Johann Strutz dva in Peter Wieser enega, Peter Handke, Helga Mračnikar ter Astrid Philippsen so le soprevajalci.

Naslednja založba, Eduard Wancura, že močno zaostaja, saj ima štiri prevode treh različnih avtorjev (Miško Kranjec dva, Ivan Tavčar enega, Ivan Cankar enega), ki so omejeni na leto 1953. Vsa dela sta prevedla Thomas Arko in Friedrich Perkonig. Enaka letnica in imeni prevajalcev pri vseh delih kažeta na očitno programskost založbe v letu 1953, česar pa ne morem preveriti, ker založba ne obstaja več in podatki o njej niso na voljo.

Pri založbi Residenz so izšla tri dela (med njimi en ponatis) Florjana Lipuša. Prevajalci so Peter Handke, Helga Mračnikar in Fabjan Hafner. Prevodi so izšli v letih 1981, 1984 in 1989, torej je v roku osmih let v povprečju izšlo 0,38 knjige na leto. Založba Residenz je prevode omejila na 80. leta in na avtorja Florjana Lipuša, kar verjetno kaže na njeno programsko usmerjenost.

Tako kot Residenz ima tudi založba Eduard Kaiser tri prevode: izdala je tri dela treh avtorjev – Ivana Cankarja, Ivana Tavčarja in Frana Milčinskega, v letih 1947 (dva) in 1948. Prevajalca vseh treh knjig sta Thomas Arko in Friedrich Perkonig, kar spet kaže na programskost.

Ker gre pri založbah z manj kot tremi prevodi verjetno za naključne odločitve in analiza posameznih založb ni mogoča oz. bi bila nesmiselna, jih bom analizirala skupaj. Takih založb je skupaj dvanajst, sedem jih ima po en prevod, pet pa po dva.

Založbe z eno izdajo se pojavljajo med leti 1930 in 2000, kar pomeni, da so skupaj izdale v povprečju 0,1 knjige na leto. Ker so v letih 1996–2000 izšle kar tri knjige, prej pa v obdobju 1930–1984 le štiri, pomeni, da prevajanje narašča. Izdali so dve deli Ivana Cankarja in Draga Jančarja ter po eno Lovra Kuharja, Florjana Lipuša in Žarka Petana. Soprevajalci so Käthe Grah, Peter Handke, Helga Mračnikar in Madita Š. Salzmann, samostojne prevode imajo G. Jirku, Janko Messner in Klaus D. Olof. Dve založbi (Styria, Wiener) z dvema prevodoma sta izdali deli istega avtorja (Žarko Petan, Anton Ingolič). V povprečju je izšlo 0,17 knjige na leto. Pet knjig je izšlo v zadnjih desetih letih, prej pa v slabih petdesetih letih pet. V dveh primerih prevajalec ni znan, ostale knjige pa so prevedli Klaus D. Olof in Johann Strutz (vsak po dve, slednji enkrat kot soprevajalec z Jankom Messnerjem), Birgit V. Babič, Roman Klasinc in Käthe Grah po eno. Franz Hille ter Stan Hafner sta bila soprevajalca.



## 2.4 Prevodi glede na prevajalce

Za prevode slovenske proze v Avstriji je skupaj poskrbelo 34 prevajalcev. Največ prevodov ima sedaj že upokojeni Klaus D. Olof (1939, Lübeck). Študiral je slavistiko v Hamburgu in Sarajevu, se zaposlil na univerzi v Celovcu in se ukvarjal predvsem z južnoslovansko literaturo, ki jo tudi prevaja. Avstrija ga je nominirala za nagrado evropske unije Aristeion in sicer za prevod romana Draga Jančarja *Posmehljivo poželenje*. V obdobju 17-ih let je izšlo 14 samostojnih Olofovih prevodov (od tega so trije ponatisi) in en delni. Prevedel je šest različnih avtorjev. Največji delež predstavlja opus Draga Jančarja, saj je Olof (so)prevedel kar šest od njegovih sedmih del. Sledi Kosmač (tri, od tega en ponatis), Rebula (dva, od tega en ponatis) in Blatnik, Košuta ter Kranjec z vsak po enim prevodom. Za izdajo Olofovih prevodov je poskrbelo šest založb: Drava in Wieser sta izdali vsaka po štiri knjige (slednja dva ponatisa), Mohorjeva in Folio vsaka po dve (prva ima en ponatis), Thahäuser in Zsolnay pa vsaka po eno.

Erwin Köstler (1964, Trier, ZRN) je odraščal v Schärdingu v Avstriji in študiral medicino, slovenistiko in nemško ter češko literaturo na Dunaju, kjer tudi živi. Je avtor različnih znanstvenih publikacij. Za prevode je leta 2000 prejel tudi avstrijsko državno nagrado. V sedmih letih je izdal devet knjig pri Dravi (od tega en delni prevod in en ponatis). Omejil se je na tri, avtorje med katerimi ima največji delež Ivan Cankar (šest izdaj, od tega en ponatis).

Fabjan Hafner (1966, Celovec) je avtor, prevajalec, literarni znanstvenik, sodelavec pri celovškem Inštitutu Robert Musil za raziskovanje literature – koroški literarni arhiv. Je dobitnik več štipendij, odlikovanj in nagrad za lastna dela in prevode. Izdal je več zbirk pesmi, prevaja iz slovenščine v nemščino in obratno. Leta 1990 je prejel nagrado *Petrarca* za prevajanje, dve leti kasneje pa nagrado za literaturo. V devetih letih je so izšli štirje samostojni prevodi (od tega en ponatis) Lipuša in Virka in en delni prevod.

Štiri samostojne prevode je v roku sedmih let pri Mohorjevi objavila tudi Andrea Haberl Zemljič (1964). Študirala je germanistiko in filozofijo. Je prevajalka za slovenski in hrvaški jezik, osredotočena na literarna in filozofska dela ter slavistiko. Poskrbela je za oba prevoda Ferija Lainščka, prevedla pa je še Sketa in Tomšiča.

Ostali prevajalci imajo manj kot tri samostojne prevode. Po dva imajo G. Jirku, Janko Messner, Johann Strutz in Peter Wieser. Trinajst prevajalcev ima en prevod, prav toliko jih je brez samostojnega prevoda. Stalni dvojici sta Thomas Arko in Josef F. Perkonig (sedem prevodov v 40. in 50. letih, od tega imata dva ponatisa) ter Peter Handke in Helga Mračnikar.

## 2.5 Spremne besede

Pet knjig mi žal ni bilo dostopnih. Za ostale pa velja sledeče: brez kakršnih koli oznak je sedem knjig, spremno besedo ima 14, oznako na platnicah 26, oboje 15 knjig in samo opombe sedem. Spremne besede predstavljajo: avtorja (20), konkretni prevod (13), ustvarjanje določenega avtorja (osem), recepcijo določenega avtorja doma in v tujini – nagrade, prevajanost v ostale jezike, kritike, članke (osem), pre-

vajalca in njegove odločitve (osem), Slovenijo in Slovence – zgodovina, literatura (pet), ostale prevode del določenega avtorja (štiri). Na platnicah oz. ovitku so predstavljeni: konkretni prevod (37), avtor (33), avtorjeva slika (20), recepcija avtorja doma in v tujini – nagrade, prevajanost v ostale jezike, kritike, članki (14), ostali prevodi njegovih del (13), njegovo ustvarjanje (deset), prevajalec in njegove odločitve (štiri), Slovenija in Slovenci – zgodovina, literatura.

## 2.6 Članki, nanašajoči se na prevode, nastale od leta 1980

V avstrijskem splošnoinformativnem časopisju je izšlo 113 člankov, ki se posredno ali neposredno navezujejo na izide obravnavanih del – prevodov ali originalov. Na literarna dela posredno (preko uprizoritev in podelitev nagrad) se jih nanaša 46, konkretno na prevode pa 47, o avtorju na splošno poroča 12 člankov, ostalih osem pa se jih nanaša na izide slovenskih originalov koroških avtorjev. Po letu 1980 je izšlo 61 knjig (skupaj s ponatisi). Natančneje je predstavljenih devet avtorjev oz. 17 prevodov. Največ (skupno 71 člankov) so napisali o Florjanu Lipušu, od tega se jih na prevode nanaša 40. Ostali poročajo o prireditvah, ki se jih kot avstrijski pripovednik, ki sicer piše v slovenščini, nenehno udeležuje, in o njegovih slovenskih delih. Kot slovenski klasik pod dunajskim vplivom je zanimiv tudi Ivan Cankar, a se direktno na njegova dela nanaša le pet člankov, ki jih je objavilo pet različnih časopisov: celovški *Kleine Zeitung* in *Volkszeitung*, dunajska dnevnik *Der Standard* in *Die Presse* in *Salzburger Nachrichten*. Sledi Jančar – vseh sedem člankov o njem se nanaša na njegova dela. Po dva članka sta objavila *Der Standard* in *Salzburger Nachrichten*, po enega pa graški *Kleine Zeitung*, *Die Presse* in *Oberösterreichische Nachrichten*. Sledita Janko Messner (dva članka od sedmih se nanašata neposredno na prevode) in Žarko Petan (dva članka od štirih). O Lovru Kuharju in Janiju Virku sta bila objavljena po dva članka. Oba o Lovru Kuharju sta izšla ob dramski uprizoritvi njegovega romana, medtem ko se oba članka o Janiju Virku navezujeta neposredno na roman. O Marjanu Tomšiču in Vladu Žabotu je izšel po en članek, oba poročata o knjigi.

Ker je največ člankov izšlo v zvezi s prevodi del koroškega Slovenca Florjana Lipuša, ne preseneča dejstvo, da imata največ člankov koroška časopisa *Kärntner Tageszeitung* in *Kleine Zeitung*. Če pa odštejemo članke, ki se nanašajo na prireditve ali na izvirnike, vodi osrednji dunajski dnevnik *Die Presse* z osmimi članki (štirje o Florjanu Lipušu in po eden o Ivanu Cankarju, Dragu Jančarju, Janku Messnerju in Vladu Žabotu), na drugem mestu je njegov konkurent *Der Standard* s sedmimi (trije o Florjanu Lipušu, dva o Dragu Jančarju, po eden o Ivanu Cankarju in Janiju Virku). Enako število objav ima še dnevnik *Salzburger Nachrichten* (štirje o Florjanu Lipušu, dva o Dragu Jančarju in eden o Ivanu Cankarju). Sledijo časopisi s po tremi objavami: dunajski tednik *Die Furche* (po en članek o Florjanu Lipušu, Žarku Petanu in Marjanu Tomšiču), *Kärntner Tageszeitung* (dva o Florjanu Lipušu in eden o Janku Messnerju), celovški *Kleine Zeitung* (po eden o Ivanu Cankarju, Florjanu Lipušu in Žarku Petanu). Zanimivo je, da ima tretji dunajski dnevnik *Kurier* le tri objave in vse tri o Florjanu Lipušu. Po dva članka imajo dunajski tednik *Falter* (po enega o Florjanu Lipušu in Janiju Virku), dnevnik *Oberösterreichische Nachrichten* (po enega o Florjanu Lipušu in Dragu Jančarju) in dunajski dnevnik *Wiener Zeitung*

(oba o Florjanu Lipušu). Po eno objavo imajo *Arbeiter Zeitung*, *Das Magazin*, *Neue Zeit*, *Parnas*, *Südost Tagespost*, dunajski tednik *Volksstimme*, salzburški dnevnik *Volkszeitung*, graški dnevnik *Kleine Zeitung*. Vsi razen dveh pišejo o Florjanu Lipušu. Presenetljivo je, da ustreznih člankov nima dunajski dnevnik *Kronenzeitung*, ki ima v svojem programu tudi portrete avtorjev.

### 3 Povzetek<sup>1</sup>

V 83 letih je bilo prevedenih 62 naslovov 28 slovenskih avtorjev, ki so v 75 izdajah izšli pri 18 založbah kot delo 34 prevajalcev.

1. Med sodobnimi avtorji gre na prvo mesto uvrstiti Draga Jančarja. Po številu izdaj je sicer šele na tretjem mestu, a je v kratkem času z majhnim zaostankom izšlo sedem različnih naslovov pri štirih različnih založbah. Vsa dela je prevedel Klaus D. Olof. Ker prevodi njegovih del niso posledica programskih odločitev (kot npr. Ivan Cankar pri Dravi), domnevam, da je do njih prišlo iz širšega bralskega zanimanja. Da programsko prevajanje ne pomeni vedno uspešnosti na trgu, potrjujejo avtorji z dvema prevodoma, ki so večinoma vezani na eno založbo ali prevajalca, izven tega okvira pa niso naleteli na zanimanje.

<sup>1</sup> **Autorins Zusammenfassung.** Das Übersetzen der slowenischen Prosa in Österreich 1918–2001. Der Artikel ist als Resultat des mehrmonatigen Recherchierens in Wiener Bibliotheken entstanden und fasst Informationen über die Übersetzungen der slowenischen Werke in der Republik Österreich zusammen. Er gibt Antworten auf die folgenden Fragen: Welche Autoren wurden übersetzt, Wie steigt bzw. sinkt die Zahl der Übersetzungen durch Jahrzehnte, Bei welchen Verlagen erschienen die Übersetzungen, Wer sind die Übersetzer, Wie aktuell sind die Übersetzungen, Wie sind die Kommentare und Wie waren die Reaktionen in den allgemeinen Tageszeitungen. — **1.** Obwohl Jančar, was die Zahl seiner Übersetzungen betrifft, erst auf der dritten Stelle ist, kann ich ihn für den wichtigsten modernen Autor nennen. In kurzer Zeit erschienen sieben Übersetzungen, die nur an den Übersetzer Olof gebunden sind, indem Verlage unterschiedlich sind. Das ist ein Beweis, dass es zu seiner Übersetzungen nicht aus programmatischen Gründen gekommen ist, was z.B. bei Cankar deutlich ist. Dass programmatische Übersetzungen keinen Erfolg gewährleisten, zeigen Autoren mit zwei Übersetzungen, die an einen Verlag und Übersetzer gebunden sind, außerhalb von diesem Rahmen aber kein Interesse finden. — **2.** Die Übersetzungstätigkeit ist von den 40. bis 80. Jahren leicht gesunken. In den 80. kommt es zu einer Wende und es folgt steile Steigerung der Zahl der Übersetzungen. Das hat natürlich auch größere Zahl der Autoren, Übersetzer und Verlage zur Folge. Bei den Verlagen gibt es kein Monopol mehr. Während noch in den 80. Jahren die größte für mehr als 60 Prozent der Übersetzungen gesorgt hat, hat in den 90. Jahren die führende nur noch einen 31-prozentigen Anteil. — **3.** Wie erwartet sind auf den ersten drei Stellen die zweisprachigen Verlage Drava, Mohorjeva und Wieser, die insgesamt achtundvierzig Bücher herausgaben. Wieser entscheidet sich am schnellsten für eine Übersetzung. Im Durchschnitt dauert es bei ihnen 13,5 Jahre bis ein Original übersetzt wird. — **4.** Die Übersetzer sind Sprachwissenschaftler vom Beruf und meistens schon seit ihrer Kindheit mit slowenischer Sprache bekannt. Am produktivsten ist Olof, der den Großteil Jančars Übersetzungen geschaffen hat. — **5.** Kommentare informieren den Leser über die wichtigsten Fakten des Autors und des Buches. Über vertiefte literarische Studien kann man nicht sprechen. — **6.** Reaktionen in den Zeitungen, die wahrscheinlich zum Erfolg des Buches in den breiteren Leserkreisen wesentlich beitragen, sind deutlich größer bei noch lebenden Autoren. Weil es sich hier um einen wichtigen Teil der Werbung handelt, wäre ein größerer Anteil der entsprechenden Artikel zu wünschen. Es wird meistens über dem Publikum schon bekannten Autoren berichtet, also über die Kärntner Lipuš und Messner. Auch über ihre slowenische Werke. Daraus kann man schliessen, dass die Staatsbürgerschaft wichtiger ist als die Sprache. Die anderen Autoren, die mit ihren Werken zum Gegenstand eines Artikels wurden, sind Cankar, Jančar, Tomšič und Žabot.

2. Prevajanje je od 40. do 80. let blago upadalo, z 80. pa začne strmo naraščati, kar seveda pomeni povečanje števila avtorjev in prevajalcev ter založb. Glede založb je še v 80. letih veljalo, da je imela ena več kot 60-odstotni delež, v 90. letih pa je delež največje padel na 31 odstotkov.
3. Po pričakovanjih prva tri mesta zasedajo dvojezične založbe Drava, Mohorjeva in Wieser, ki so skupaj izdale kar 48 knjig. Najhitrejša se za prevode v povprečju odloča Wieser, saj je zaostanek prevoda za originalom 13,5 let.
4. Prevajalci so poklicni jezikoslovci, velikokrat že od mladih nog povezani s slovenščino. Najproduktivnejši je Klaus D. Olof, ki je poskrbel za veliko večino prevodov Draga Jančarja.
5. Spremne besede in/ali oznake na platnicah posredujejo osnovne informacije o avtorju in knjigi. Spremnih besed v obliki literarnih študij tako rekoč ni.
6. Odmevnost v časopisju, ki verjetno znatno pripomore k uspehu knjige v širših bralskih krogih, je bistveno večja pri še živečih avtorjih. Ker je poročanje o izidu prevoda v časopisju pomemben del reklame, bi si želeli višji odstotek omenjanih avtorjev oz. del. Časopisi najraje poročajo o avtorjih, ki so javnosti že poznani – torej o koroških avtorjih Florjanu Lipušu in Janku Messnerju, in sicer tudi o njihovih slovenskih delih. Iz tega lahko sklepamo, da je pomembnejše od jezika državljanstvo. Ostali avtorji, ki so omenjeni, so Ivan Cankar, Drago Jančar, Marjan Tomšič, Jani Virk in Vlado Žabot.

## Literatura

- Bajt, Drago, 1997: Prevod kot objektivizacija subjektivnih meril. Stanovnik, Majda (ur.): *ZDSKP*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 42–49.
- Blatnik, Andrej, 1994: Kako pomagati slovenski književnosti v tuje jezike. *Delo*, 29. september. 6.
- Borovnik, Silvija, 1987: O prevajanju. Gantar, Kajetan (ur.): *ZDSKP*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 123–127.
- Dolar, Darko, 1982: O mestu prevoda v literaturi. Bajt, Drago, Jerman, France in Moder, Janko (ur.): *ZDSKP*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 5–15.
- Gradišnik, Janez, 1996: Petdeset let slovenskih prevodov. Stanovnik, Majda (ur.): *ZDSKP*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 55–60.
- Grosman, Meta, 1997: Književni prevod kot oblika medkulturnega posredovanja leposlovja.
- Grosman, Meta (ur.), 1997: *Književni prevod*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 11–16.
- Grosman, Meta, 1992: Medkulturne funkcije književnega prevajanja. *Delo* 34/227. 13.
- Grosman, Meta, 1992: Relacije književni prevod – izvornik v luči novejših teorij. *Delo* 34/115, 121. 14–15.
- Grössing, Nadja (ur.), 1992: *ÜbersetzerInnen in Österreich*. Wien: Übersetzergemeinschaft.
- Jančar, Drago, 1989: *Terra incognita*. Celovec: Wieser.

- Jerman, France, 1993: Književni prevod in nacionalna identiteta. Stanovnik, Majda (ur.) *ZDSKP*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 11–14.
- Kenda, Jakob J., 1997: Spolzka tla kritike prevoda. Stanovnik, Majda (ur.): *ZDSKP*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 69–72.
- Kersche, Peter, 1978: *Bibliographie der Literaturen Jugoslaviens in deutschen Übersetzungen*. Dunaj: Verlag für Geschichte und Politik, München: R. Oldenbourg.
- Kersche, Peter, 1979: Die slowenische Literatur in deutschen Übersetzungen 1945 bis 1979. Prunch, Erik in Malle, Gustav (ur.): *10. Koroški kulturni dnevi*. Celovec: J. Zerzer za pripravljalni odbor. 130–136.
- Klinar, Marjeta, 2000: *Prevodi slovenske proze v francoščino v letih 1965–1999. Diplomaska naloga*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike s književnostmi.
- Kovačič, Irena, 1996: Struktura in pragmatična enakovrednost izvirnega in prevodnega besedila. Majda Stanovnik (ur.): *ZDSKP*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 34–42.
- Kovič, Kajetan, 1993: Prevajanje poezije. Dvogovor. Stanovnik, Majda (ur.): *ZDSKP*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 27.
- Lokar, Teja Marjana, 2002: *Prevajanje slovenske proze v Avstriji od leta 1918 do danes. Diplomaska naloga*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. Mentor: Aleksander Bjelčevič.
- Mahkota, Tina, 1997: Prevodi: ritual imenovanja, poimenovanja, preimenovanja. Stanovnik, Majda (ur.): *ZDSKP*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 12–17.
- Moder, Janko, 1993: Dve izhodišči – en cilj. Stanovnik, Majda (ur.): *ZDSKP*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 78–80.
- Moder, Janko, 1993: Prevod kot sestavni del narodove identitete. Stanovnik, Majda (ur.): *ZDSKP*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 14–18.
- Orel Kos, Silvana, 1997: Recenzije prevodov. Stanovnik, Majda (ur.): *ZDSKP*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 63–69.
- Ruiss, Gerhard, Prosegger, Corinna in Koros, Traude (ur.), 1992–2001: *Die Literatur der österreichischen Kunst-, Kultur-, und Autorenverlage. Katalog*. Dunaj: Literaturhaus Wien.
- Schmidt-Dengler, Wendelin, 1995: *Bruchlinien. Vorlesung zur österreichischen Literatur 1945 bis 1990*. Salzburg, Dunaj: Residenz Verlag.
- Sima, Valentin, Wakounig, Vladimir in Wieser, Peter (ur.), 1984: *Slowenische Jahrbücher*. Celovec: Drava Verlag. 9–3.
- Stanovnik, Majda, 1996: Od besede do besedila v literarnem prevodu. Stanovnik, Majda (ur.): *ZDSKP*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 43–53.
- Stecher, Ulrike (ur.), 2001: *Literarisches Leben in Österreich*. Handbuch. Nr. 5. Dunaj: IG Autorinnen und Autoren Literaturhaus.
- Strojan, Marjan, 1996: V prevodu izgubljena poezija. Stanovnik, Majda (ur.): *ZDSKP*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 9–14.
- Vidrih, Nives, 1996: Zastaranje prevoda – primer Haškovega *Švejka*. Stanovnik, Majda (ur.): *ZDSKP*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 73–77.
- Vospernik, Rudolf, 1993: Prevajalstvo in dvojezična družba. Stanovnik, Majda (ur.): *ZDSKP*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 80–81.
- Zeyringer, Klaus, 1999: *Österreichische Literatur 1945–1998*. Innsbruck: Haymon-Verlag. 60–110.

### **Izbor spletnih strani o prevajanju v Avstriji**

[http://www.bachmannpreis.at/bp\\_2000/translatio/translatio.htm](http://www.bachmannpreis.at/bp_2000/translatio/translatio.htm)

<http://www.aeiou.at/aeiou.stamp.1990.900803a>

[http://www.berlinonline.de/wissen/berliner\\_zeitung/archiv/2000/0627/feuilleton/0182](http://www.berlinonline.de/wissen/berliner_zeitung/archiv/2000/0627/feuilleton/0182)

<http://www.igmedien.de/publikationen/kunst+kultur/2000/06/20b.html>

<http://www.kultur.at/3house/verlag/jugo/set/hafner.htm>

<http://www.literaturhaus.at/buch/buch/rez/handkebildverlust/bio.html?COLOR=>

<http://www.literaturhaus.at/buch/buch/rez/messner/bio.html>

<http://www.literaturhaus.at/buch/verlagsportraits/>

[http://www.ogl.at/ogl\\_bio/olof.html](http://www.ogl.at/ogl_bio/olof.html)

Teja Marjana Lokar

Dunaj

[dcm-assist@vienna.mfa.gov.il](mailto:dcm-assist@vienna.mfa.gov.il)

### ***Literarni izzivi kot izziv sodobni literarni vedi – Miran Štuhec* idr. (ur.): *Literarni izzivi. Spominski zbornik Jožetu Pogačniku.* Maribor: Pedagoška fakulteta, 2003. 457 str.**

Monografija *Literarni izzivi* je bila prvotno zastavljena kot slavnostna knjiga, ki naj bi počastila življenjski jubilej, in sicer sedemdesetletnico akademika, literarnega zgodovinarja ter univerzitetnega profesorja Jožeta Pogačnika. Žal je usoda obrnila tok dogodkov, zato so povabljeni, ki jih je pokojni profesor pozval k sodelovanju, nadaljevali s svojim delom, pri tem pa so se jim pridružili še novi sodelavci, saj niti uredniški odbor niti SAZU in Pedagoška fakulteta Maribor nista prekinila priprav za tisk.

Tako je ta kompleksna monografija zagledala luč sveta v drugi polovici leta 2003. Njen glavni urednik je Miran Štuhec s souredniki Silvijo Borovnik, Dragico Haramija (tehnično urednico), Zvonkom Kovačem in Boženo Tokarž. Začetna prispevka najprej poudarita osebno podobo dolgoletnih prijateljev akademika Pogačnika (Kajetana Gantarja in Aleksandra Flakerja). Nato sledi štiriindvajset razprav, ki želijo pokazati na aktualna vprašanja današnje literarne vede, knjiga pa se ponovno zaključuje s Pogačnikovo osebnostjo, tokrat z vidika biografskih in bibliografskih podatkov, ki kažejo na obseg in pomen njegovega dela.

Večina avtorjev je s svojimi razpravami dosegla zastavljeni cilj v smislu spodbujanja najrazličnejših diskusij – od snovno-vsebinskih do teoretično-metodoloških. Prvotni namen uredniškega odbora je bil knjigo urediti po poglavjih tako, da bo že razvrstitev njene vsebine po poglavjih pokazala glavna raziskovalna področja akademika Jožeta Pogačnika, torej slovenistiko, slavistiko, primerjalne teme in kulturološka vprašanja. Kasneje pa se je vendarle izkazalo, da je zaradi kompleksnosti določenih tekstov besedila – razen uvodnih orisov – bolje razporediti po abecedi

avtorjev. *Literarni izzivi* kljub temu zajemajo iz omenjenih področij, sprememba je le ta, da so kulturološka vprašanja nadomeščena z literarno teorijo. Pisci so pomembni raziskovalci iz Slovenije, Hrvaške, Nemčije, Srbije, Poljske in Črne gore, ki v svojih razpravah opozarjajo na estetske, idejne, teoretske in primerjalne komponente, pri čemer pomembno širijo vedenje o posameznih področjih.

**Kajetan Gantar** objavlja na samem začetku monografije spomine na srečanje z akademikom Jožetom Pogačnikom, ko sta oba še kot študenta z vso znanstveno-literarno zagnanostjo v seminarju razpravljala o raznolikosti in vlogi slovenske književnosti že od *Brižinskih spomenikov* naprej. Isti avtor objavlja še razpravo *Odmevi Sofoklove poezije pri Matiji Valjavcu*, v kateri poudari pomen Matije Valjavca, ki je bil slavist, pesnik, narodopisec in tudi klasični filolog. Predvsem je pomemben njegov prevod *Ajanta* (1863), prve grške tragedije v slovenski prepesnitvi, sledovi Sofokla pa so vidni tudi v Valjavčevih izvirnih pesmih.

**France Bernik** se v razpravi *Slovenska književnost v narodnoobrambni in državotvorni vlogi* ustavlja ob vprašanju funkcije slovenske književnosti v posebnem položaju, pri čemer je avtorju osrednjega pomena razmišljanje o temi, ki bi naj v sodobni literaturi nasledila »veliko temo narodnoobrambnih prizadevanj in državotvornih teženj«. Ta se je z osamosvojitvijo Slovenije leta 1991 izčrpala, vsa leta do tedaj pa se je v različnih obdobjih kazala kot vodilna, kot na primer pri Prešernu, Cankarju in Kocbeku.

**Silvija Borovnik** v razpravi *Proza Marjana Tomšiča* temeljito in sistematično analizira dela slovenskega pisatelja Marjana Tomšiča, njegove kratkoprozne zbirke *Onstran* (1980), *Olive in sol* (1983), *Noč je moja, dan je tvoj* (1989), *Kažuni* (1990), *Veter večnosti* (1989), *Vruja* (1994), *Prah vesolja* (1999), *Grenko morje* (2003) kakor tudi romane *Šavrinke* (1986), *Zrno od frmentona* (1993), *Oštrigeca* (1991), *Kafra* (1988), *Ognjeni žar* (1994), *Norček* (1996), *Vrnitev* (1998) in *Škatlarji* (1999). Ob Tomšičevi zbirki *Onstran*, v kateri prevladujejo kratke zgodbe odprtih koncev, avtorica utemeljeno ugotavlja, da »pričenja Tomšič obdobje t. i. kratkogradbarstva v slovenski književnosti osemdesetih let, ki se je prav v naslednjih dveh desetletjih obilno razraslo in dalo tudi veliko zanimivih besedil. Prav te Tomšičeve zgodbe so namreč že izrazite kratke zgodbe v skladu s poetiko, kakršno je kasneje povzela in opredelila tudi literarna teorija« (24).

**Darko Dolinar** v razpravi »Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino«, slavistika in literarna veda piše o pomenu, ki ga je v času izhajanja za literarno vedo imelo prvo slovensko filološko-historično glasilo *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* (1918–1931). Avtor obravnava okoliščine njegovega nastanka in izhajanja, krog izdajateljev in sodelavcev kakor tudi njegovo vsebinsko strukturo s tematskimi težišči. Na tej osnovi je označena reprezentativna vloga časopisa predvsem za tedanje stanje filoloških in zgodovinskih ved.

**Ivo Frangeš** je avtor razprave *Novo (postmoderno) iskustvo jezika i stara čakavska tradicija u primjerima pjesničkog trolista: Petrasov Marović, Mrkonjić i Maroević* (Nova /postmoderna/ izkušnja jezika in stara čakavska tradicija na primeru pesnikov: Petrasov Marović, Mrkonjić in Maroević), v kateri podaja poseben intertekstualni odnos hrvaških postmodernističnih pesnikov in njihovo navezovanje na

tradicijo. V delovanju splitskega pesniškega kroga druge polovice dvajsetega stoletja je namreč zaslediti jezikovni, ritmični in celo tematski vpliv Marka Maruliča (1450–1524) ter drugih domačijskih (domovinskih, domoljubnih) pesnikov.

**Gerhard Gieseemann** v razpravi *Zu France Prešerens Dichtungen slovenisch – deutsch: Ästhetische und kulturelle Anmerkungen* (K slovensko-nemškimi pesnitvam Franceta Prešerna: estetska in kulturna zapažanja) med drugim ugotavlja, da nekateri Prešernovi prevodi slovenskih pesmi v nemščino ponujajo možnost vrednotenja, hkrati pa odpirajo vprašanje, kako različne kulturne tradicije vplivajo na izpovedno strukturo. Pesmi, ki jih avtor obravnava, kažejo v slovenščini posebno naklonjenost do baročno retoričnih in ideoloških postopkov, ob tem pa avtorja zanima, v kolikšni meri so te značilnosti prisotne tudi v nemških prevodih.

**Dragica Haramija** v razpravi *Predstavniki slovenske mladinske realistične avanturistične proze* odkriva vprašanja slovenske mladinske avanturistične proze kot dela zabavne književnosti, pri čemer ob tipičnih predstavnikih in njihovih delih za mladino navaja še tipologijo te proze. Žanr slovenske mladinske realistične avanturistične proze avtorica deli na šest tipov: pomorska avanturistična proza, potopisna avanturistična proza, športna avanturistična proza, taborniška avanturistična proza, otroška detektivka in vsakdanje dogodivščine. Vsak od teh tipov ima svoje lastne zakonitosti.

Razpravo o Srečku Kosovelu in preciziranju njegovega raznolikega pesniškega opusa poda **Marko Juvan** z naslovom *Srečko Kosovel med moderno, avantgardo in modernizmom*. Avtor usmerja pozornost na zahtevno področje umeščanja poezije Srečka Kosovela, pri čemer se naslanja na do sedaj znana spoznanja o sinkretičnosti njegove poezije. Juvan nadgradi pesnikovo literarnozgodovinsko podobo, ki jo je še posebej Anton Ocvirk skoraj pol stoletja uspešno krojiti po svoje, dokler ni izdal *Integralov '26*. Prav ta Kosovelova pesniška zbirka dodaja nove poteze na pesnikov portret, ki se po Juvanovem mnenju vse bolj preveša v skupno podobo modernosti, za kar je temeljni argument v sočasnem pesnikovem ustvarjanju v različnih estetskih kodih.

**Matjaž Kmecl** v razpravi *Slovenski literarni klasiki in klasika* definira pojem nacionalne klasike, ki v sodobnih evropskih literaturah označuje avtorje in njihova besedila, na katerih temelji vsaka posamezna nacionalna književnost. Avtor ugotavlja, da je tako tudi pri Slovencih, ko je bila predvsem v 19. stoletju ustrezna zavest tako močna, da jo je mogoče uporabiti za zgodovinsko periodizacijsko merilo.

**Zvonko Kovač** se ukvarja s posebnimi vidiki komparativistike Jožeta Pogačnika v razpravi *Pogačnikova regionalna komparativistika*, v kateri je več poudarkov, in sicer odklanjanje ideološkega ozadja primerjalnega raziskovanja južnoslovanskih književnosti ter definicija Pogačnikovega prispevka na področju metodoloških prijemov, ki se lahko vključujejo pri preučevanju južnoslovanskih literatur. Avtor ugotavlja, da Pogačnikovo literarnozgodovinsko delo ni bilo namenjeno ozko slovenskim temam, ampak tudi razumevanju in prizadevanju za regionalno in medregionalno komparativistiko.

**Mirko Križman** v razpravi *Slogovna vloga medmetov v Murnovi poeziji* poda v najprej slogovne in slovniške označitve medmeta, zatem pa se usmerja v raziskovanje



frekvence medmetov v lirskem delu Josipa Murna (*Zbrano delo: prva knjiga. Pesmi in romance*. Ljubljana: DZS, 1954). V raziskavi je prikazan velik del korpusa medmetov v Murnovi poeziji, ki kažejo na pestro razpoložensko paleto, kar je očitno celo pri najpogostejšem medmetu *ah*. Avtor ugotavlja izvrstni čustveni in miselni učinek medmetov pri Murnu, kar se dodatno pokaže v uglasbitvi pesmi Vlaha za mešani zbor skladatelja Matije Tomca.

**Reinhard Lauer** z razpravo *Das Göttinger Sonett-Modell* (Göttingenski sonetni modeli) utemeljuje dejstvo, da je po dolgem pomanjkanju sonetov v nemški književnosti osemnajstega stoletja zapolnil to vrzel göttingenski sonet, ki je ponovno prišel do izraza pri G. A. Bürgerju. A. W. Schlegel je razvil filozofijo soneta, F. Boutwerk pa na osnovi romanskih književnosti prikazuje literarnozgodovinsko funkcijo in dosežke sonetnih oblik. Posledica tovrstnih raziskav je nastanek različnih funkcijskih modelov, ki so jih uporabljali v številnih evropskih književnostih, predvsem v slovanskih.

**Joža Mahnič** razmišlja o slovenski moderni v razpravi *Oblikovno izrazna sredstva v Župančičevi liriki*. Avtor meni, da pomeni moderna v slovenski liriki oblikovno, izrazno in tematsko-idejno prelomnico, kar se kaže tudi skozi Župančičevo liriko. Pesnikova oblikovno izrazna sredstva avtor primerja s podobnimi pri Ketteju in Murnu, v obravnavo pa pritegne še Cankarja, pri čemer ugotovi, da imata tudi njegova proza in drama zlasti v rožniški dobi močno lirski značaj.

**Stanislav Marjanović** se v prispevku *Hrvatsko-madžarski protestantizem za turske vladavine* (Hrvaško-madžarski protestantizem med turško vladavino) skozi zgodovinsko optiko ter ob upoštevanju kulturološkega vidika loteva vprašanja Hrvatov v Slavoniji in Baranji v času hrvaško-ogrskega kraljestva in vladavine turškega cesarstva – predvsem nad zgodovinskimi pokrajinami Slavonijo s Sremom, današnjim delom vzhodne Hrvaške in Baranjo, današnjim severovzhodnim delom Hrvaške ter južnim delom Madžarske v Podonavju, Podravju in Posavju. Avtor v razpravi ugotavlja, da je v Slavoniji in Baranji kulturno mrtvilo zavladovalo šele po »osvoboditvi« izpod turške oblasti in z uničenjem protestantske »hereze« s protireformacijo.

**Vojislav Nikčević** v razpravi *Problemske književne studije* (Problemske literarne studije) analizira Pogačnikove konceptualne rešitve, kar uporabi pri definiciji črnogorske književnosti. Pri tem avtor izhaja iz knjige Jožeta Pogačnika *Teme i dileme* (1986), ki vsebuje deset študij o temah, ki so vedno znova vznemirljive, posebna avtorjeva pozornost pa je namenjena dvema njegovima besediloma – *O slobodi kao umetničkoj temi* in *O usporednoj slavistici*, v katerih se Pogačnik v smislu južno-slovanskega literarnega in jezikovnega okvira primerjalno ukvarja s črnogorsko književnostjo in jezikovno problematiko.

**Matija Ogrin** opisuje nastanek pojmovanja, ki sta ga razvila katoliška kritika Anton in France Vodnik, in sicer v svojem članku *Literarno vrednotenje pri Antonu in Francetu Vodniku v dvajsetih letih*. V njem avtor zastopa mnenje, da je literarno delo po svojem bistvu estetski organizem, kar je tudi temelj njegove avtonomnosti. To načelo je postalo glavno vrednostno merilo prav v delih obravnavanih avtorjev, ki sta svoja koncepta zasnovala med leti 1924 in 1929.

**Darja Pavlič** v razpravi Tematska funkcija podobja v poeziji Daneta Zajca podaja strukturno vlogo simbolov, metafor in drugih podob v poeziji Daneta Zajca, pri čemer izhaja predvsem iz naslednjih avtorjevih pesniških zbirk: *Ubijavci kač* (1968), *Rožengruntar* (1975), *Požgana trava* (1988), *Jezik iz zemlje* (1961), *Si videl* (1979), *Zarotitve* (1985), *Dol dol* (1998). Avtorica utemeljeno razgrinja različne tematske funkcije v Zajčevi poeziji, kakor so poglobljanje, nakazovanje, šifriranje, kot tudi netematske podobe (podobe brez tematske funkcije), ki se »pojvajo v kombinaciji s podobami, ki temo bodisi poglobljajo, nakazujejo ali šifrirajo« (260).

**Tone Smolej** je avtor razprave *Slučaj Kumberger, Germinal* in rudarski roman, ki govori o možnih vzporednicah romana *Slučaj Kumberger* Antona Tanca z Zolajevim romanom *Germinal*. Razprava skuša poudariti nekatere podobnosti v junakovem dožemanju rudnika (npr. travmatičen spust v šaht), hkrati pa odkriva pri Tancu določene mitološke razsežnosti rudnika in legendarne strahove rudarjev (npr. *bergmandelc*), ki jih je najti tudi v omenjenem Zolajevem romanu.

**Marijo Stanonik** zanima literanozgodovinski vidik slovstvene folklore, kar je tudi naslov njene razprave, ki se želi konkretnije ustaviti ob nekaterih vprašanih avtonomije slovstvene folkloristike v odnosu do (slovenske) literarne vede. Avtorica ponazori slovstveno folkloristiko kot spojino, »ki se z eno ročico drži filologije (jezikoslovje, literarna veda) in z drugo družbenih ved (etnologija, zgodovina, sociologija)« (318).

**Miran Štuhec** v razpravi Slovenski esej druge polovice dvajsetega stoletja pregledno predstavi slovensko esejistiko, ki je slogovno in tematsko razvejano področje duhovne ustvarjalnosti že od začetka oziroma prve polovice dvajsetega stoletja. Specifično esejsko strukturo avtor definira z dvema uvedenima pojmom: prvi je pojem mentalne plasti eseja, drugi pojem pa zajema plast notranjega sloga. Avtor razgrinja stališče, da poetiko slovenske esejistike določa bolj ali manj uravnoteženo združevanje notranjeslogovnih prvin interpretativnosti, razpravljajnosti in kritičnosti.

**Božena Tokarz** v prispevku Rytmy przestrzenne w poezji Juliana Przybosa (Prostorski ritmi v poeziji Juliana Przybosa) razpravlja o pesnikovem avantgardističnem načelu, s katerim je organiziral prostor pesmi. Njegovo sprostitev je dosegel tako, da je vpeljal vizualni spomin, v katerem so se križale in druga na drugo nalagale podobe, vtisnjene v spomin, domišljija pa jih je oblikovala v poetično vizijo. Takšna pesem združuje mentalne in vidne izkušnje.

**Janez Vrečko** razpravlja o morebitnih stičnih točkah med Kafko in Sofoklesom v svoji razpravi Kafka kot Sofoklov predhodnik, pri čemer je nekoliko spremenjeno razumevanje časovne perspektive. Avtor izhaja iz Borgesove misli, da si vsak pisatelj ustvarja svoje predhodnike, kar seveda zaznamuje naše razumevanje preteklosti kakor tudi prihodnosti.

**Franc Zadavec** obravnava hudodelce in hudodelstva v slovenskem romanopisju med letoma 1913 in 1933 v svoji študiji Hudodelec v slovenskem romanu XX. stoletja. Pri tem avtor izpostavi načrtovalce in izvajalce zločinov, ideološke in verske fundamentaliste in etnocidne nacionaliste. V romanih, ki tematsko izhajajo iz druge svetovne vojne, je prisoten tudi sadist, ki sam načrtno ubija, pa tudi lik versko

gorečniške matere z usodnim poseganjem v življenja svojih otrok. Ob tem je opaziti tudi pisatelje, ki izkrivljajo podobo nedavne družbene stvarnosti.

**Ivana Živančević-Sekeruš** v prispevku *Literature – magic and/or medicine?* (Književnost – magija in/ali medicina) odpira aktualno vprašanje o apokrifnih tekstih. To so večinoma dela, ki jih je krščanstvo priznalo, obstajajo pa tudi zapisi, da jim je bila predpisana zdravilna moč. Ljudje so na primer verjeli v njihovo moč, da ščitijo pred strupenim ugrizom kač, pred uroki in zlom, da izganjajo hudiča ... Takšna besedila so lahko ustaljeni govorni obrazci, skrivnostne formule, molitve s sugestivno močjo pesniškega jezika in so primer simbolnega jezika določene kulture, ter izvirajo še iz predkrščanske vere.

Razpravam sledi izčrpen biografski prikaz avtorja **Mirana Štuheca** z naslovom *Jože Pogačnik – poglaviti življenjski podatki ter še Bibliografija Jožeta Pogačnika (1933–2002)*, ki jo je temeljito pripravil **Martin Grum**.

Po tem informativnem prikazu lahko sklenemo, da so *Literarni izzivi* literarnovedna sinteza, ki kaže na pluralizem današnje znanosti o književnosti. Ta se ob koncu post-strukturalizma še vedno srečuje z interpretacijo in hkrati sega po izzivalnem novem historizmu, estetiki recepcije, obnavlja nekatere Bahtinove teoreme, hkrati pa išče možnosti v okviru lacanovstva in destrukcije. Spoj generacijsko različnih avtorjev v knjigi omogoča komunikacijo različnih metodoloških izhodišč ter spoznavnoteoretskih modelov. Notranja dinamika knjige nastaja s kombiniranjem treh perspektiv: osebne (primer so Gantarjevi in Flakerjevi spomini, kjer pride do izraza Pogačnikov etos), literarnovedne (razprave, diskurz o Pogačnikovem delu) in stvarne (biografski podatki in bibliografija J. Pogačnika). Prav dejstvo različnih perspektiv primerno usklajuje »duha« *Literarnih izzivov z zapleteno Pogačnikovo osebnostjo, v kateri so se nenehno prepletale globoka človečnost, nepopustljiva strogost, doslednost in želja prepoznati zakonitosti materije, s katero se je vse življenje ukvarjal.*

Blanka Bošnjak  
Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta  
blanka.bosnjak@uni-mb.si

**Silvana Paletti: *Rozajanski serčni romonenj / La lingua resiana del cuore / Rezijanska srčna govorica*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2003. 137 str.**

Pri založbi ZRC je izšla zbirka pesmi rezijanske narečne pesnice Silvane Paletti. V svoji liriki združuje raznovrstne motive, zato lahko dobimo s pomočjo njene pesniške zbirke tudi zelo dober vpogled v odnos med posameznikom in njegovim neposrednim okoljem, v njuno medsebojno prepletenost in soodvisnost. V tem primeru torej vpogled v najbolj zahodno slovansko skupnost, ki je v svoji gorski odmaknjenosti doline Rezije skozi stoletja ohranila ne le samosvojo kulturo, svojevrstne šege in navade, marveč tudi jezik, arhaično slovensko narečje, ki so ga kot

posebnost proučevali že mnogi evropski jezikoslovci. Prav ta jezik je v Silvani Paletti našel primerno uporabnico, saj ga zna očistiti skozi čas nabranih romanskih in germanskih primesi in po mnenju dobrega poznavalca Rezije Milka Matičetova, ki je že proti koncu sedemdesetih let dvajsetega stoletja opozoril na njeno pesniško ustvarjalnost in nekaj njenih pesmi prevedel in izdal v knjižnem jeziku, zapisati v čisti, izvorni najbližji obliki. Pesnica je namreč začela pisati pesmi po potresu, ki je leta 1976 hudo prizadel tudi njeno dolino in ko se je »tudi njej nekaj streslo v glavi«. Morda se je zavedla krhkosti tega sveta, ki ga hiti opevati, še preden bi ga lahko sodobni tokovi odplavili ...

V širšem kontekstu lahko Palettijevo uvrstimo v narečno pesniško ustvarjanje, ki je v Benečiji in Reziji v drugi polovici dvajsetega stoletja doživelo pravi razcvet. K popularnosti takšnega pesnjenja je botroval padec fašizma in demokratizacija družbe, s tem pa tudi vse večje zavedanje lastnih izvorov. Ne pozabimo namreč, da je to območje večjezično in da je tudi Pier Paolo Pasolini, čigar materni jezik je bila furlanščina, pozival k pesniškemu ustvarjanju, saj naj bi bilo pisanje pesmi najboljši način, da ohraniš svoj jezik pred izginotjem. Tega so se zavedali tudi tamkajšnji Slovenci in iz takega ozračja so zrasli sicer številni pesniki, od katerih pa je doslej svojo samostojno pesniško zbirko uspelo izdati le Renatu Quaglii (*Baside*, 1985). Zato je izid pričujoče zbirke pesnice, ki nemara izmed tovrstnih literarnih ustvarjalcev edina tudi v resnici živi in ustvarja v Reziji, pravzaprav zelo pomemben dogodek ne samo za rezijansko kulturo, temveč tudi za slovensko nasploh. K temu sta veliko prispevala Roberto Dapit s prevodom pesmi v italijanščino in Marija Pirjevec s prevodom v knjižno slovenščino, saj pesmi, napisane v relativno težko razumljivem narečju, postanejo na ta način dostopne veliko širšemu krogu bralcev. Šest pesmi je tudi v Slovincem dokaj neznan furlanščini, sicer romanskem jeziku, ki pa se vse do danes ni raztopil v italijanskem morju. Pet pesmi je napisala pesnica sama in jih nato prevedla v svoj materni jezik, saj živi v okolju, kjer se prepletenost različnih kultur ohranja že vse od začetkov in kjer je znamenja sožitja med rezijansko in furlansko skupnostjo moč videti v številnih vidikih stvarnega in duhovnega sveta. Eno pesem pa je v ta jezik prevedel Roberto Dapit, ki je bil pred petimi leti tudi pobudnik za izdajo zbirke, saj je avtorici predlagal, naj iz svojega opusa izbere pesmi, ki se ji zdijo primerne za objavo. Izbrala jih je okoli sedemdeset, pregledala in opremila s kazalom ter dala zbirki naslov, Dapit pa je nato v zbirko vključil pesmi, napisane v izrazito liričnem in manj opisnem slogu. Verzi so svobodni, pogosto kratki in s tem bolj neposredni, z močjo izražanja estetskih in pomenskih učinkov. Zbirki je dodal še izčrpen uvod, v katerem pesnico umesti v določen prostor in čas in predstavi njene pesniške motive in navdihe, ki iz njiju izhajajo, nekaj besed o avtorici, bibliografijo njenih doslej objavljenih pesmi in študij o njeni pesniški ustvarjalnosti.

Zbirka je razdeljena v pet tematskih sklopov, ki brez večjih prehodov prikazujejo glavne motive poezije Palettijeve. Takoj na začetku so pesmi, ki jih avtorica posveča rodni Reziji, njeni usodi in prebivalcem. V njih je zaznati čustveno navezanost avtorice na deželo, ki ji sodobni časi prinašajo spremembe in postopno razpadanje tradicionalne skupnosti, kar botruje intimni bolečini. To še najbolj ponazarja zadnja kitica pesmi *Zbugan väsi me / Zbogom, moje vasi*:

Čas se baran, kan män jiskat biside, za was spravit pod Čaninon, ko sama ta križ se tičč na dalëč.	Včasih se vprašam, kam naj grem iskat besede, da bi vas zbrala pod Kaninom, ko pa vaša kri teče tam daleč.
--	--

V tem sklopu se zazna topla hvaležnost pesnice za vse, kar ji je dala ta dolina pod Kaninom, mitično goro Rezijanov.

Sledijo pesmi, porojene iz trenutnega navdiha, ki kažejo na njeno dojemljivost za drobne vtise iz vsakdanjega življenja. Koruzno zrnce, star pes ali pa, denimo, vzdušje ob sneženju postane tako podlaga za razmišljanje o njihovem globljem pomenu.

V tretjem sklopu so pesmi, ki so izraz njenih pogledov na smisel človeškega obstoja in bivanja, kakor tudi na vlogo posameznika v življenju skupnosti. Zanj je značilen oris težkega življenja nekdanjih Rezijanov (Stari Rozajän / Stari Rezijan, Muke ni / Moke ni, Minar pod zamjo / Rudar pod zemljo), šeg, ki izginjajo (Te bänk od nuviče / Nevestina skrinja), odnosa do smrti (Dan manji / Eden manj, Te štiri dáske / Štiri deske) in človeškega bivanja. Na koncu pesmi Podoba od šlovëka / Podoba človeka izrazi tudi pogled nase:

W sinci od ne same hraste stujin, w sinci od miga sārca, pamöt, živit na svëtö, limër me uč.	V senci enega samega drevesa sem, v senci svojega srca, ki pametno živet na svetu me zmeraj uč.
---	--

V teh štirih vrsticah se skriva tudi pomen naslova zbirke, saj pojasni, da so pesmi njen, obenem pa tudi rezijanski *serčni romonenj*, govorica srca, ki najde v njih svoj pravi izraz.

Osrednji in najboljšežnji sklop je namenjen osebnoizpovednim pesmim Palettijeve. V njih razkriva svoje čustvene svetove (No samo pot / Ena sama pot, Tožnost ni twa / Žalost ni zate, Dan sami čüt / Eno samo čutenje), odnos do življenja (Žiwjöst / Življenje, Jarböl nu šlovëk / Drevo in človek, Nawada / Navada, Po tärna, po rožica / Čez trnje, čez rože, Zëmja nu šlovëk / Zemlja in človek), povezanost z naravo in s svetom (No nuć majawo / Neko majsko noć, Samö ti sunčacë mö / Samo ti sončece moje, Dna rožica / Rožica, Lüna / Luna) in izvore svoje pesniške ustvarjalnosti (Biside me / Moje besede, Glawa ma / Glava moja, Düša ma / Duša moja, Pinsirji / Misli), kjer v pesmi Biside me / Besede moje zelo lepo pojasni ustvarjalni proces:

Glasa sa ni čüjë, skot to gre, sa ni vi, samö, znän, da si na itëj jïgri od bisid.	Ni čüti glasu, ne ve se, od kod prihaja, samo to vem, da sem, v igri besed.
--	---

Zbirka se konča s pesmimi, ki izražajo življenjske modrosti in trenutna razpoloženja.

Iz tega kratkega pregleda zbirke je razvidno, da »igra besed«  
Silvane Paletti sicer raste iz navezanosti na dolino Rezije in njeno ljudsko izročilo, vendar ju s svojo osebno izpovednostjo nadgrajuje in tudi presega: postane namreč občečloveška, vsakomur razumljiva srčna govorica.

Omeniti velja še to, da je izid zbirke tudi plod od leta 1999 potekajočega sodelovanja med Inštitutom za slovensko narodopisje in Mednarodnim centrom za večjezičnost Univerze v Vidmu, zato sta v njej svoje krajše spremno besedilo napisala tudi Monika Kropelj in Vincenzo Orioles. To sodelovanje ustvarja pogoje za skupno raziskovanje in ohranjanje ljudskega in jezikovnega izročila ter narečnega pesništva na tem edinem stičišču slovanskega, romanskega in germanskega sveta.

Rada Lečič  
Ljubljana  
rada.lecic@telemach.net

**Franc Zadavec: Slovenski roman 20. stoletja: drugi analitični del in nekaj sintez. Murska Sobota: Pomurska založba, 2002. 375 str.**

*Slovenski roman 20. stoletja: drugi analitični del in nekaj sintez* Franca Zadravca je vsebinsko nadaljevanje, z dodanimi tremi problemskimi poglavji o različnih vide-njih romana, prvega analitičnega dela monografije *Slovenski roman 20. stoletja*, kjer je Franc Zadavec obravnaval romane od realistično-simbolističnega *Na klancu* Ivana Cankarja do postmodernega *Posmehljivo poželenje* Draga Jančarja in realistično-mitološkega *Pastorala* Vlada Žabota. Tokrat je monografijo s podnaslovom *Drugi analitični del in nekaj sintez* avtor razdelil v tematske sklope, v katerih se je razgledal po avtorjih in delih generacij po letu 1945. Sklope je naslovil: Tirani in uporniki, Razdori in tesnobe, Biti svoboden ali ne biti, Ljubezen in čas ter Avtobiografski/rodbinski obrazi. Njim sledijo sinteze in teze v treh poglavjih: Pogledi na roman in na umetnostne straže, Zamisli o romanesknem junaku in nekaj njegovih obrazov, Smisel in nesmisel tujih besed/jezikov v romanih. Tematsko je Zadravčeva monografija razširjen epilog, utemeljen v poglavju Čas in prostor, ki je leta 2001 izšlo v *Slovenski književnosti 3. Z romani*, ki jih je Zadavec analiziral v pričujoči monografiji, prikaže, da literarna besedila odstirajo človekova razmerja v družbi določenega zgodovinskega trenutka in da se pisatelji v 20. stoletju še vedno večinoma poslužujejo dveh temeljnih slogovnih načinov, tj. realističnega in romantičnega, tisti drznejši pa v besedilo vnašajo tudi postmodernistične postopke. Notranja kompozicija predstavitev posameznih romanov v drugem analitičnem delu je primerljiva poglavjem prvega analitičnega dela monografije *Slovenski roman 20. stoletja*. Uvodoma Franc Zadavec predstavi pisateljevo motivacijo za nastanek literarnega besedila, kjer je to mogoče, nato vsebinsko analizira besedilo, s poudarkom na fabuli in literarnih osebah, ponekod nadaljuje s predstavitev avtorjevega sloga, ki ga ponazori s primeri iz obravnavanega besedila, ali zaključi predstavitev z lastnim mnenjem o literarni vrednosti besedila. Monografija je pomemben vir podatkov o tematski razvejanosti slovenskega romana 20. stoletja, hkrati omogoča vpogled v pisateljevo dotedanje ustvarjanje, večinoma z ozirom na prevladujočo tematsko usmerjenost literarnega besedila. Franc Zadavec tudi primerjalno išče podobnosti in razlike v romanih s sorodno tematiko ali motiviko in tako neizpodbitno povezuje drugi analitični del s prvim. Poglejmo kratek povzetek Zadravčevega pisanja s temeljnimi vsebinskimi poudarki predstavljenih besedil.

**Tirani in uporniki.** Zgodovinsko ozadje nadčasovnega problema odstirata prva romana v tem razdelku *Alamut* (1938) Vladimirja Bartola, metafora o svetovnonazorskih in ideoloških tiranih, ter *Kaplan Martin Čedermac* (1938) Franceta Bevka, 66 let po nastanku še vedno opomin oblastem v Sloveniji o njeni odgovornosti do narodnega vprašanja. Vladimir Levstik je z romanom *Gadje gnezdo* (1918) po mnenju Franca Zadravca slovenski literarni javnosti predstavil prvo romaneskno lastovko slovenske države v 20. stoletju. Roman *Požganica* (1939), s prvotnim naslovom *Ogenj*, ki ga je Prežihov Voranc napisal v Parizu, osvetljuje nasprotja, sovraštva in vojaške spopade na Koroškem od razpada Avstro-Ogrske do 10. oktobra 1920. *Domovina na vasi* (1946–1956) je ciklična pripoved Cirila Kosmača s skupno tvorbeno podstavo: slovenska vas pod italijansko fašistično okupacijo. Franc Zdravec predstavi tudi Kosmačev avtobiografski roman *Pomladni dan* (1953) in roman Alojza Rebule *Kačja roža* (1994), ki z zgodovinskimi podatki osvetljuje dejavnost italijanskih fašistov na slovenskem ozemlju, a je obenem literarni življenjepis Kosovelove družine in življenjepis obsojenih Tigrovcev. V romanu *Pustota* (1976) Vladimir Kavčič prikaže kmečko družino, ki ne išče življenjskega smisla za vsako ceno, ampak priznava življenje tako, kot je. Tone Seliškar se je v romanu *Noč in svitanje* (1964) spomnil okupatorjevega vdora aprila 1941, Janez Vipotnik pa je zgodbo romana *Doktor* (1982) zožil na noč, v kateri Vladimir Kante v jetniški celici pričakuje usmritev in razmišlja o človečanskem smislu upora. V tem razdelku je predstavljen roman edine prozaistke Mimi Malenšek *Temna stran meseca* (1960), zaradi katerega se je avtorica po svojem znašla na »črnem seznamu«, ker sta v romanu prvič predstavljena dva domača nasprotnika režima in ker so štirideseta leta 20. stoletja v romanu prikazana kot čas državljanske vojne na Slovenskem. Pregled literarnih tiranov in upornikov Franc Zdravec zaključí z romanoma *Ljubezen* (1979) Marjana Rožanca in *Golobar* (1997) Jožeta Hudečka.

**Razdori in tesnobe.** Na začetku tega razdelka Franc Zdravec predstavi tri romane Bena Zupančiča o medvojnem in povojnem času v Ljubljani, in sicer *Meglica* (1966), *Potres* (1971) ter *Golobnjak* (1972). V nadaljevanju obdela kompozicijo in vsebino romana *Oče naš* (1967) Pavleta Zidarja ter predstavi naslednja besedila: roman *Zapisnik* (1973) Vladimirja Kavčiča, roman z golootoško zgodbo *Noč do jutra* (1981) Branka Hofmana, roman v pismih *Nevarna razmerja* (1978) Jožeta Javorška, *Opomin k čuječnosti* (1997) Saše Vuge in romanet Jožeta Snoja *Noetova barka* (1997), ki se konča z esejem *Obramba poezije*, v katerem avtor ocenjuje človeški razum, njegovo osrednjo lastnost napuh ali dvom, s katerim hoče nadržati Stvarnika in Stvarstvo. Za narcisovskim samopogledom na besedno umetnost, kot besedilo označi avtor pričujoče monografije, predstavi še slovensko varianto *Petronijeve pojedine pri Trimalhionu*, roman Rudija Šeliga *Demoni Slavja* (1997), *Zvenenje v glavi* (1998) Draga Jančarja, *Ko odletijo lastovke* (1999) Iva Zorman, razdelek pa pomenljivo zaključí z romanom Toneta Partljiča *Samo roko mi daj* (1997), ki prikazuje spravo med osebami, ki izhajajo iz partizanskega in domobranskega kroga.

**Biti svoboden ali ne biti.** Besedilom, uvrščenim v ta razdelek, je skupna fizična ali duševna nesvoboda, ki romanesknega junaka prisili v refleksijo lastnega stanja, nemalokrat v izničenje lastne nesvobode v smrtno svobodo. To trditev ponazori z romanom *Zmote dijaka Tjaža* (1972) Florijana Lipuša. Poleg tega Franc Zdravec predstavi tudi Lipušev roman *Odstranitev moje vasi* (1983), *Bele tulpike* (1945) Ferda Godine, roman *Črni dnevi in beli dan* (1955–1957) Dominika Smoleta, roman *Izven* (1963), v katerem je Peter Božič podoživel človeško grozo med bombardiranjem Dresdena aprila leta 1945, roman *Resničnost* (1972) Lojzeta Kovačiča, roman Jožeta Felca *Divje jezero ali življenje in smrt lepe Vide* (1997), v katerem se prepletata fantastična resničnost in stvarnost, roman dvoma in iskanja odgovora na bivanjsko uganko Evalda Flisarja *Potovanje predaleč* (1998), romana *Nimfa* (1999) Vlada Žabota, *Barva dežja* (2000) Zdenka Kodriča ter na koncu še epsko refleksijo o biti besedne umetnosti in o umetnikovem navdihu, tj. roman *Vlak* (1990) Vladimirja Kovačiča.

**Ljubezen in čas.** Pregled se začne z romanom *Nina* Ivana Cankarja in nadaljuje z romanom Juša Kozaka *Šentpeter* (LZI/1924–1926) in besedilom Miška Kranjca z naslovom *Povest o dobrih ljudeh* (1940), ki združuje štiri povesti, vse pa povezuje naslovna misel, tj. prikazati dobre ljudi, ki vsak dan bolj izumirajo, vendar nekako ostajajo med nami. Silvija Borovnik je roman *Na kmetih* (1954) Ivana Potrča v *Slovenski književnosti 3* označila za prvi slovenski erotični roman. Franc Zdravec je vsebinsko analiziral zgodbo tega romana, ki prikaže človekovo nagonsko osnovo z močjo zapeljati človeka v zločin, ter predstavil tudi pretresljivo izpoved iz ženske perspektive v romanu Berte Bojetu Boeta *Filio ni doma* (1990), izpoved o povsem nečloveški podobi sveta, ki se spreminja v mučilnico, pred katero je težko – ali celo nemogoče – ubežati. V tem tematskem krogu so predstavljeni še romani *Krka umira* (1993) Jožeta Dularja, *Jesen je* (1995) Emila Filipčiča, *Šolen z brega* (1997) Zorana Hočvarja in *Morje v času mrka* (2000) Mateta Dolenca.

**Avtobiografski/rodbinski obrazi.** Predzadnji razdelek monografije prinaša analizo sedmih romanov, v katerih so avtorji svojstveno ubesedili lastno življenje ali življenje slovenske družine. Avtor predstavi roman *Nomadi brez oaze* (1956) Borisa Pahorja, rodovno zgodbo *Strici so mi povedali* (1974) Miška Kranjca, roman, oblikovan kot zgodba v pismih, *Dvojčka* (1983) Žarka Petana, ki je 17 let kasneje dobil nadaljevanje v romanu *Hoja za očetom*, kjer se v nasprotju z romanom *Dvojčka* pripovedovalec prepusti vrednotenju družbenih ideologij. Igor Torkar in Ciril Zlobec sta svoja romana vpela med ključne točke svoje življenjske poti. Prvi v romanu *Smrt na počitnicah* (1997), drugi v romanu *Spomin kot zgodba* (1999). Spomin je lahko v pravem trenutku vir, vreden pisateljevega oblikovanja. To zatrjuje Milan Vincetič v romanu *Goreči sneg* (1998), Karolina Kolmanič pa roman *Ni sonca brez senc* (2000) zaključí z mislijo, da je dom sklenjen krog spominov in zato nenehno odhajanje ter vračanje.

**Sinteze in teze.** V prvem poglavju z naslovom *Pogledi na roman in na umetnostne straže* avtor najprej predstavi glavne misli številnih besedil o romanu, ki so izšla na



prelomu stoletja (iz 19. v 20. stoletje). Omenja članka Ruski roman in moderna francoska književnost ter Tolstoj in njegov roman *Vstajenje* Ivana Prijatelja, esej Jens Peter Jacobsen Vladimirja Levstika, članka Filozofija romana Leopolda Lenorda, O slovstveni patologiji na zahodu Božidarja Borka ter številne eseje, razprave in študije, v katerih so avtorji pregledali zgodovino razvoja romana, problem same forme ter pomisleke številnih slovenskih pisateljev glede poimenovanja daljših besedil z imenom roman. Franc Zadavec se v tem poglavju dotakne tudi socialnih, narodnostnih in svetovnonazorskih vprašanj, ki so osnovna motivacija slovenskega romana, in na koncu osvetli dve vrsti ovir, s katerimi se pri ustvarjanju srečujejo slovenski pisatelji, ki jih avtor imenuje umetnostne straže.

V poglavju Zamisli o romaneskem junaku in nekaj njegovih obrazov so na primerih besedil prikazane najpogostejše romaneskne drže, podrobneje so razdelani liki očetov, mater, deklet, partizank, domobrancev, predstavljena je podoba intelektualca, umetnika in hudodelca.

V zadnjem poglavju Smisel in nesmisel tujih besed/jezikov v romanih Franc Zadavec izrazi skrb zaradi naraščajočega vala tujk v slovenski pripovedni prozi in poskuša odgovoriti na vprašanje, kdaj je in kdaj tujka ni potrebna v slovenski prozi. V tem poglavju so zarisane še najpomembnejše črte različnih romaneskni poetik številnih sodobnih slovenskih pripovednikov (Beno Zupančič, Dimitrij Rupel, Evald Flisar, Lojze Kovačič, Vitomil Zupan, Andrej Hieng, Lojze Kovačič, Milan Kundera, Vladimir Kovačič, Marjan Rožanc).

Franc Zadavec kljub strokovnemu jeziku ohranja slogovno živost, ki jo dosega s prefinjeno komunikativnim pisanjem, z zastavljanjem številnih vprašanj bralcu, izražanjem lastne ocene kvalitetnega ali nekvalitetnega pisanja in oblikovanja snovi, pretanjeno in iskreno odkriva morebitne pomanjkljivosti literarnih besedil, monotonijo pa razbija z navajanjem citatov. Podrobno predstavi vsebinsko podobo besedil, nakaže njihovo osrednjo problematiko, z natančno pozornostjo se spušča v globino literarnih oseb, saj utemeljuje motivacijo njihovega delovanja, hkrati opozarja na pisateljeve spodrsjlaje pri površnem oblikovanju oseb in omenja besedila (literarna ali strokovna) drugih avtorjev, v katerih je predstavljena podobna tematika. Ob vsem tem omenja oceno obravnavanega literarnega besedila drugih pisateljev ali literarnih teoretikov, pri ugotavljanju vzgibov za literarno ustvarjanje uporabi avtor monografije tudi podatke iz pisateljeve korespondence.

Avtorju monografije bi lahko kot pomanjkljivost očitali le preveč vsebinsko predstavljanje besedil na račun manjšega dela jezikovno-slogovne analize, prav tako pogrešamo več poudarka z aktualnega področja postmodernizma v romanih pri jezikovno-slogovni analizi. Nedvomno pa tvori Zadavecova monografija *Slovenski roman 20. stoletja: drugi analitični del in nekaj sintez* z avtorjevim prvim analitičnim delom interpretativno bogat konglomerat 117 slovenskih romanov, ki odstira za mnoge še precej zastrta besedila.

Anita Vodišek  
Šolski center Celje  
anita.vodisek@guest.arnes.si

## Medkulturno sporazumevanje na Univerzi na Primorskem – projekt LABICUM

Za razumevanje raznolikih kulturnih in družbenih okolij sta komunikacija in izmenjava informacij ključnega pomena in v okviru razširjene Evropske zveze predstavljata podlago za začetek nove skupne zgodovine njenih držav. Poučevanje in učenje tujega jezika v evropskem in svetovnem mozaiku kulturne raznolikosti ne temelji izključno na usvajanju jezikovnih vzorcev, ampak tudi na pridobivanju komunikacijskih spretnosti, pri čemer igra pomembno vlogo poznavanje kulturnih vzorcev izhodiščne in ciljne jezikovne skupnosti.

Leta 2003 je Univerza na Primorskem v sodelovanju z Britanskim svetom Slovenije v okviru evropskega programa *Leonardo da Vinci Mobility Programme* zasnovala projekt »Jezik kot most do medkulturnega sporazumevanja in razumevanja« (*Language as a Bridge to Intercultural Communication & Understanding – LABICUM*), ki se sedaj nadaljuje v razvojnem projektu Ministrstva za šolstvo, znanost in šport. Namen projekta je priprava oziroma dopolnitev učnih načrtov za tuje jezike na univerzitetni ravni (angleščine, italijanščine, nemščine, francoščine) in nekaterih predmetov univerzitetnega slovenističnega študijskega programa, vezanih na obravnavo slovenščine kot prvega ali drugega/tujega jezika. V omenjene učne načrte jezikov bodo vključeni elementi medkulturne sporazumevalne zmožnosti, kar pomeni obogatitev kurikulov tujih jezikov z elementi slovenske kulture, kurikuli slovenističnih predmetov pa bodo vsebovali primerjavo slovenske jezikovne in kulturne stvarnosti z drugimi, predvsem evropskimi kulturami. Interakcija med različnimi narodi namreč ni mogoča brez poznavanja samega sebe in drugega; medsebojno spoznavanje omogoča življenje v drugo skupnost in tudi razumevanje svoje. Zaradi tega se pri razvijanju medkulturne komunikacijske zmožnosti obenem utrjuje in razvija zavest narodne in državljske pripadnosti ter hkrati vzpostavlja in nadgrajuje raven medetnične in medkulturne ozaveščenosti.

Projekt, v katerem sodelujejo jezikoslovke različnih fakultet, strokovnih šol in Znanstveno-raziskovalnega središča Univerze na Primorskem, vodi dr. Lucija Čok, kot zunanji strokovni sodelavec pa je v projekt vključen tudi priznani angleški jezikoslovec in svetovalec Evropske skupnosti prof. dr. Michael Byram. Ta je septembra 2003 v Kopru vodil delavnico, v začetku februarja 2004 pa so sodelavke projekta odšle na delovni obisk na njegovo matično univerzo, tj. Univerzo v Durhamu v Veliki Britaniji.

Michael Byram, sicer profesor podiplomskih programov s področja dvojezične in medkulturne vzgoje na Univerzi v Durhamu, se raziskovalno že vrsto let ukvarja z vprašanji, povezanimi z dvojezičnostjo in jezikovnimi manjšinami, kulturno razsežnostjo pri poučevanju tujega jezika ter medkulturnim sporazumevanjem. Poleg izredno bogate bibliografije – avtor ali soavtor številnih monografskih del, urednik *Routledgeove Enciklopedije jezikovnega poučevanja in učenja* (*The Routledge Encyclopedia of Language Teaching and Learning*), član uredniških odborov več uglednih mednarodnih revij – ga odlikuje tudi izreden posluš in interes za mednarodno sodelovanje in povezovanje. V ta kontekst sodi tudi njegova

vloga strokovnega svetovalca oddelka za jezikovno politiko pri Svetu Evrope. Sledeč Byramovim načelom, ki jih v svojih usmeritvah uvaja in spodbuja tudi Evropska skupnost, je jezikovna pestrost nuja Evrope, ki pa na žalost ni samo-umevna. Angleščina namreč je in bo v nekaterih vlogah *lingua franca*, toda narodi bi si morali prizadevati, pa ne izolirano, temveč povezano, v okviru skupnih projektov, da bi med vsemi Evropejci prevladala zavest o tem, da se z nekom v resnici lahko sporazumemo le, če poznamo njegov jezik. Za vsakim jezikom je kultura in zato je nemogoče, da bi angleščina prevzela vlogo tako številčnih evropskih jezikov kot prevodnikov različnih kultur. Tudi sicer je ta priznani strokovnjak prepričan, da znanje več jezikov in poznavanje različnih kulturnih vzorcev prispevata k odpravljanju etničnih predsodkov in zato k uspešnejšim oblikam sobivanja različnih etničnih skupnosti in mednarodnega sodelovanja tako na kulturnem kot ekonomskem področju. Tako kot svetovalec sodeluje tudi v več projektih, ki proučujejo ekonomske učinke medkulturne vzgoje; gre za analizo in usvajanje tistih medkulturnih razsežnosti, ki jih potrebujejo poslovneži za uspešno delovanje v mednarodnem prostoru.

Za Byrama je pri vključevanju medkulturne komponente v poučevanje tujih jezikov pomembna predvsem primerjava druge kulture z lastno kulturno identiteto, in obratno, v okviru poučevanja prvega jezika naj bi se lastna kultura ozaveščala ob primerjavi le-te z drugimi kulturami. Vsekakor primarna kultura in jezik (ali v določenih primerih več primarnih kultur in jezikov) predstavljata pomembno izhodišče medkulturne sporazumevalne zmožnosti. Prav zato želimo v okviru LABICUM-a področje medkulturnega sporazumevanja nadgraditi z novimi pristopi, usmerjenimi v teme etničnega ozaveščanja in državljske vzgoje, in s tem zajeti širše področje medsebojnega sporazumevanja, spoštovanja in prepoznavanja.

Vesna Mikolič in Karin Marc Bratina  
 Univerza na Primorskem, Znanstvenoraziskovalno središče Koper in  
 Fakulteta za humanistične študije Koper  
 vesna.mikolic@zrs-kp.si  
 karin.marc@zrs-kp.si

## **Dotik – dnevi slovenske kulture in umetnosti, Videm, 2.–15. maj 2004**

Ob vstopu Slovenije v Evropsko unijo je v Vidmu, glavnem mestu Furlanije, v organizaciji tamkajšnjega Odbora za kulturo od 2. do 15. maja potekala predstavitev slovenske kulture in umetnosti s pomenljivim naslovom *Dotik*. Zajemala je zelo različna področja tako slovenskega kulturnega izročila kot tudi sodobne umetnosti. Začela se je z razstavo del arhitekta Vojteha Ravnikarja, ki je prvič gostovala v Italiji, nadaljevala pa s prikazom dveh filmov (*Rezervni deli* in *Evropa*) režiserja Damjana Kozoleta in prvega slovenskega celovečerca *Na svoji zemlji* režiserja Franceta Štiglica.

7. maj je bil posvečen simpoziju o lingvističnih in etnoantropoloških raziskavah med Furlanijo in Slovenijo z naslovom *Slavia Dilecta*, ki ga je organizirala Univerza

v Vidmu. Po pozdravnem govoru rektorja univerze Furia Honsella zbranemu občinstvu v slovenskem jeziku in po nagovorih nekaterih vidnih predstavnikov videmske univerze z jezikoslovnega področja je svoje referate predstavila vrsta pomembnih raziskovalcev z obeh strani meje. Mitja Skubic je govoril o slovenskih leksikalnih elementih v goriški furlanščini; Pavle Merku je predstavil svoje dolgoletno snemanje glasbenega, etnografskega in narečnega materiala med Slovenci v Italiji, iz katerega je nastala knjiga *Ljudsko izročilo Slovencev v Italiji*; Vera Smole je orisala zemljevid različnih slovenskih narečij na območju Furlanije; Nataša Komac je pripovedovala o raziskovanju in poučevanju v Kanalski dolini, kjer je večjezičnost del vsakdanjika tamkajšnjih prebivalcev; Matej Šekli je izpostavil težave, ki se pojavljajo pri prenašanju govornje rezijanščine na mlajše generacije Rezijanov; Han Steenwijk je predstavil svoj računalniški projekt prenosa besedil, napisanih v rezijanščini, na svetovni splet; Liliana Spinozzi Monai je napovedala za znanstveno proučevanje zelo pomembno izdajo doslej neznanega slovarja narečja Terske doline, ki ga je konec devetnajstega stoletja iz 7643 gesel sestavil takratni preučevalec narečij najbolj zahodnih Slovanov, jezikoslovec Jan Baudouin de Courtenay; Milko Matičetov je prikazal majhen delček svojega filmskega gradiva, ki je dolgo več kot dvesto ur in ga je posnel v šestdesetih in sedemdesetih letih v Reziji, poleg tega pa je zbral več kot tri tisoč besedil iz ljudskega izročila – to gradivo je bilo pred kratkim prepisano na sodobne, elektronske nosilce informacij in je na voljo na Mednarodnem centru za večjezičnost videmske univerze. Svoje referate so prebrali še Julijan Strajnar, Mirko Ramovš, Mojca Ravnik, Naško Križnar, Milan Pahor, Monika Kropelj, Rosanna Benacchio, Fedora Ferluga Petronio, Gian Paolo Gri in Roberto Dapit, ki je simpozij tudi pripravil.

Simpozij je še poglobil ustvarjalne stike med ljubljansko, videmsko, tržaško in padovsko univerzo na področju proučevanja in ohranjanja slovenskih narečij, ljudskega izročila in običajev Slovencev, živečih na tem večjezičnem območju. Po simpoziju so svoje pesmi brali narečni pesniki iz Benečije, in sicer Silvana Paletti iz Rezije, ki je pred kratkim izdala svojo prvo pesniško zbirko *Rezijanska srčna govornica*, Guglielmo Cerno iz Terske doline ter Loredana Drecogna, Marina Cernetig in Aldo Clodig iz Nadiške doline, sledil pa je nastop folklorne skupine Rezijanska dolina in moškega pevskega zbora Kanin iz Rezije ter folklorne skupine France Marolt iz Ljubljane, ki je z izborom slovenskih ljudskih plesov iz različnih pokrajin tokrat prvič nastopila v Vidmu in doživela velik uspeh.

V soboto, 8. maja, so z besedo, glasbo in s podobami predstavili pesnika Srečka Kosovela. Ta pesnik je še danes aktualen tako s svojimi – šele lansko leto odkritimi – verzi, ki so bili vodilo predstavitve (*Hej, zeleni papagaj / povej kako je v Evropi. / Zeleni papagaj odvrata / Človek ni simetričen*), kot tudi s svojo vizijo neke nove, po prvi svetovni vojni izmučene Evrope, ki se lahko pozdravi le tako, da vsakdo ostane zvest svojemu notranjemu svetu, s čimer bi se tudi Evropa vrnila k sami sebi. Predstavitve so vodili Michele Obit, Enrico Basaldella, Antonella Bucovaz in Davide Clodig. Isti konec tedna je dvakrat nastopila tudi slovenska plesna skupina En-Knap s predstavo *S.K.I.N.* v koreografiji Iztoka Kovača.

V četrtek, 13. maja, je Barbara Borčič videmskemu občinstvu premierno predstavila slovensko video umetnost, temu pa je sledilo predvajanje plesnih, glasbenih in

drugih videov iz zadnjega desetletja te – v Sloveniji že trideset let navzoče – vrste umetnosti.

V petek, 14. maja, je potekalo srečanje s slovenskimi pesniki mlajše generacije (Taja Kramberger, Peter Semolič, Brane Mozetič, Matjaž Pikalo s skupino Autodafé), torej s pesniki, ki so večino svojega opusa ustvarili v že samostojni Sloveniji in so zato povsem »slovenski«. Istega dne in tudi še v soboto je bil izveden posvet z naslovom *Nova ideja o Evropi. Zgodovina, gospodarstvo in politika*, na katerem so skušali odgovoriti na vprašanje, kako dogodki, ki smo jim priča v zadnjih petnajstih letih, vplivajo na Furlanijo – Julijsko krajino na različnih področjih od kulture do gospodarstva in politike. Prvi dan so o Evropi preteklosti, sedanjosti in prihodnosti ter o odnosih med Slovenijo in Italijo v novem evropskem kontekstu spregovorili predstojnik oddelka za tuje jezike na videmski univerzi Andrea Cillaghi ter zgodovinarji Andrea Graziosi, Giorgio Petracchi in Jože Pirjevec, po predavanju češkega ambasadorja v Italiji Liborja Secke in Janine Calic z berlinskega Inštituta za mednarodno politiko pa so svoje referate na temo *Širitev Evrope kot izziv* predstavili Fabrizio Barca z italijanskega ministrstva za gospodarstvo, ekonomistka Piera Magnatti, finančni analitik Aleš Lokar in predsednik furlanskega komiteja za malo gospodarstvo Adriano Luci. Govorili so zlasti o vplivih širitve Evrope na gospodarstvo Furlanije – Julijske krajine ter o vlogi podjetij v integracijskih procesih.

Dnevi slovenske kulture in umetnosti so se končali v soboto z okroglo mizo, na kateri so o možnostih, ki jih prinaša širitev, spregovorili videmski župan Sergio Cecotti, politolog Ilvo Diamanti, predsednik italijanske dežele Furlanija – Julijska krajina Riccardo Illy, dekan ljubljanske fakultete za družbene vede Igor Lukšič, novinar RAI Ennio Remondino in evropski poslanec Dimitrij Volčič. Da je mesto Videm namenilo tem kulturnim dogodkom precejšnjo pozornost, priča že dejstvo, da je z njimi odprlo za javne prireditve nekaj v preteklosti drugim dejavnostim namenjenih zgradb v središču mesta.

Rada Lečič  
Ljubljana  
[rada.lecic@telemach.net](mailto:rada.lecic@telemach.net)



---

## JUBILEJI

---

### Ob sedemdesetletnici mag. Stanka Šimenca

Spoznala sva se na fakulteti: Stanko je bil v prvem letniku slavistike, jaz v drugem. Vsa sva gorela za slovenistiko in vsak po svoje je želel čim več zvedeti in vedeti o literarni vedi (bila sva tudi srbohrvatista). Začela sva s prvimi članki o tem in onem, sodelovala sva pri *Glasi Gorenjske*. V višjih letnikih sva obiskovala »prežihovski seminar« prof. Boršnikove; pri njem je to obrodilo sad, saj je v *Prežihovem zborniku* (1957) objavil krajšo razpravo Prežih v filmu, medtem ko sem se jaz usmeril k Cankarju in »zapustil« Prežiha. Po vojaščini sem se zaposlil na Tehniški tekstilni šoli v Kranju in naključje je hotelo, da sva po Stankovi vojaščini v jeseni 1960 postala kolega tudi na šoli. Bila sva slavistično evforična, aktivna tudi v kranjski podružnici Slavističnega društva (predsednik je bil France Pibernik), na šoli sva marsikaj organizirala in prijateljsko modrovala o aktualnih slavistično-slovenističnih problemih. V jeseni 1961 sem se od Tekstilne šole poslovil, Stanko pa je ostal, se afirmiral kot slavist in učitelj, postal najprej pomočnik ravnatelja, nato ravnatelj ter šoli nedvomno vtisnil pečat svojega dela. V teh okvirih se je začela in 1982 končala njegova neposredna šolniška pot. Ni dvoma, da je bila uspešna: dijaki so imeli strokovno dobro podkovanega in priljubljenega učitelja slovenščine, profesorji na šoli pa prijetnega in razgledanega kolega in v zadnjem obdobju razumevajočega, organizacijsko spretnega in pravičnega predstojnika.

Iz srednje šole sta ga strokovnost in šolniški ugled peljala v Ljubljano na Zavod RS za šolstvo, kjer je bil do leta 1987 pedagoški svetovalec. Na šolah so ga kot svetovalca radi sprejemali, poleg tega so v njegovo obdobje padla »skupna programska jedra«, ki so mu nakopala prenekatero bridko uro. Končna službena postaja je bil Prosvetni delavec (direktor) s *Šolskimi razgledi* (glavni urednik). V letu 2000 se je upokojil in leto pozneje prejel nagrado Republike Slovenije na področju šolstva. Ne glede na to, kakšne službene dolžnosti je opravljal, je skušal biti pri vsakem delu z vsem srcem, zavzet, skrben, natančen in pri tem nikoli ni mogel iz svoje »slavistične kože«: matični stroki je dajal prednost, nenehno študiral in spremljal stvari, ki so ga zanimale, pisal in objavljajal.

Stanko Šimenc je svojo ustvarjalnost usmerjal na tri področja, vsa tri tesno povezana s slovenskim jezikom in književnostjo, a ne le slovensko. Prvič, šolska pragmatičnost (srednja šola tehnične usmeritve) ga je nehote silila, da se je loteval t. i. funkcionalnega opismenjevanja; drugič, vse življenje ga je privlačil film, posebej v najtesnejši zvezi s slovenskim leposlovjem; in tretjič, razgledanost po južnoslovanskih literaturah, delo z mladimi in smisel za prenašanje znanja na mladi rod so botrovali, da je bil vabljen k sestavljanju osnovnošolskih in srednješolskih beril.

Dobro poznavanje dijakov – tekstilcev, njihovega znanja maternega jezika in zmožnosti za javno pisno komuniciranje so ga napeljevali na načrtno proučevanje in nato

sistematiziranje temeljnih znanj, ki so potrebna srednješolcu, da bi lahko rekli, da je funkcionalno pismen. Po njegovem priročniku *Dopisovanje* je posegalo kar precej generacij tekstilcev (štiri izdaje od 1967 do 1977). Pozneje se je izkazalo, da je tak (dopolnjen in razširjen) priročnik potreben za večji krog porabnikov (ne le dijakov, marveč tudi odraslih), in tako je v letih 1987–1996 pod naslovom *Pisno sporočanje za vsakdanjo rabo* izšel petkrat. Poglavitne odlike priročnika so sistematičnost, didaktična primernost in strokovna neoporečnost. Šimenc se uvršča med tiste redke slovenske pedagoge, ki so na tem področju orali ledino. Njegov priročnik je trdna podlaga za vse, ki bodo v zvezi s funkcionalnim opismenjevanjem v prihodnje kar koli počenjali.

Največji del Šimenčevega opusa je zaznamovan z njegovim načrtnim in prodornim proučevanjem slovenskega filma s posebnim poudarkom na slovenskem slovstvu. Eden zgodnejših sestavkov, ki se ukvarja s tem vprašanjem, je bil že omenjeni Prežih v filmu, potem so sledili še mnogi. Več kot štiridesetletno ukvarjanje s filmom je seveda rodilo lepo število samostojnih publikacij in vrsto prispevkov v serijskih publikacijah. Med nekaj njegovih najznačilnejših razprav sodijo Prvi koraki slovenskega filma (1969), Cankar v filmu (1976), Ivan Ribič – novelist, romanopisec in filmski scenarist (1976), Prispevek Cirila Kosmača k slovenskemu filmu (1980/81), Slovensko slovstvo v filmu (1982), Janko Traven in začetki slovenskega zgodovinarstva (1992), Kranj skozi filmsko kamero do 9. maja 1945 (1995) ipd. Prvi poskus sistematičnega obravnavanja sega v leto 1963, ko je v sodelovanju s Francetom Pibernikom pripravil *Filmski ABC*, poskus učbenika. Dve leti pozneje so sledila skripta za šolsko rabo *Film in šola*, potem je bila na vrsti *Pot v filmski svet* (1968), knjiga, namenjena vsem, ki so se kakor koli želeli ukvarjati s filmsko vzgojo. Zvezi med filmom in slovenskim slovstvom je posvetil svoje magistrsko delo (*Prenos slovenskih klasičnih literarnih del v film*), ki ga je zagovarjal leta 1979. Na tej podlagi sta nastali tudi dve samostojni publikaciji: *Slovensko klasično slovstvo v filmu* (1979) in *Slovensko slovstvo v filmu* (1983).

Temu so sledila še dela *Karol Grossmann* (1985, 1995), *Vrednotenje filma* (1994) in *Panorama slovenskega filma* (1996). *Panorama* je prvi poskus sintetičnega prikaza celotne zgodovine slovenskega filma. Ob ocenjevanju navedenega Šimenčevega opusa je treba poudariti, da je na eni strani poglobljeno predstavil zvezo med slovenskim leposlovjem in filmom in hkrati ljubiteljem filma – mladim in odraslim – ponudil védenje o tem umetnostnem fenomenu, ki naj bi jih usmerjalo v razumevanje filma in njegovo vrednotenje. In še na nekaj ne smemo pozabiti: vzgojno-izobraževalno področje je dobilo priročniško podlago za filmsko vzgojo na različnih izobraževalnih stopnjah.

Tretje področje Šimenčevega proučevanja in pisanja obsega literarnozgodovinske teme, med drugim panoramične preglede, kot sta npr. *Kranj in slovenska beseda* (1970) in *Povojna literarna podoba Kranja* (1990), ter portretiranje posameznih, zlasti južnoslovanskih pisateljev. Posebne pozornosti so bili v njegovem razpravljanju deležni Borisav Stanković, Miroslav Krleža in Ivo Andrić. Kot odličen praktik je svoje literarnovedno znanje in proučevanje znal strokovno suvereno in didaktično primerno prenesti v podobo beril: to je veljalo tako za t. i. Kosova *Berila 1–4* (1987–1990) za srednjo šolo kot za osnovnošolska berila, ki sva jih v letih



1987–1991 pripravila midva in ki so doživljala vsakoletne ponatise ter vmes popravljene izdaje (od 5. do 8. razreda: *Pozdravljeno, zeleno drevo, O domovina, ti si kakor zdravje, Vezi med ljudmi* in *V nove zarje*). Šimenc je obdelal južnoslovenske književnosti, film ter televizijsko in radijsko igro. Ta projekt sva zaokročila s slovstvenim učbenikom za višje razrede osnovne šole *Slovensko slovstvo skozi stoletja* (1992 in ponatise ter dopolnjena izdaja). Z berili se je ukvarjal tudi v zadnjih letih, saj je kot soavtor sodeloval pri berilih za devetletno osnovno šolo (od 6. do 9. razreda: *Branje za sanje, Ta knjiga je zate, Spletaj niti domišljije, Z roko v roki*). Mogoče je reči, da se je pri obeh (in zdaj še pri tretjem) kompletih beril, pri katerih je Šimenc sodeloval, začelo po strokovno-didaktični plati novo učbeniško obdobje, ki je prineslo sveže poglede tako na njihovo pisanje/sestavljanje kot na rabo: berila so postala učbeniki in ne več le antologije besedil. Šimenčev delež pri tem je nedvomno pomemben.

Že bežen prelet Šimenčeve bibliografije pove, da se ob sedemdesetletnem jubileju (rodil se je 11. maja 1934 v Mariboru) lahko mirne duše ozira na prehojeno pot kot na pot, ki je zaznamovana z bogato ustvarjalnostjo, od katere bo marsikaj ostalo živa dediščina prihodnjim generacijam. Tako mislimo tudi njegovi kolegi, sodelavci in sopotniki, ki jubilanu želimo še veliko zdravih in ustvarjalnih let.

Gregor Kocijan

*Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta*

### **Kabinet 217A – Čestitka nekdanjega študenta prof. dr. Helgi Glušič in akademiku prof. dr. Matjažu Kmeclu ob njuni sedemdesetletnici**

S profesorjem Kmeclom smo se srečali tako rekoč takoj, ko smo v prvem letniku stopili skozi fakultetna vrata. Ob ponedeljkih zjutraj je imel v dvojki predavanja iz novejše slovenske književnosti. Kako je uspevalo predavatelju ob ponedeljkih zjutraj na filozofski fakulteti napolniti predavalnico, je tako rekoč čudež. Kar nas je pri profesorju Kmeclu navduševalo, je bil način, kako je predaval: energično, slikovito, kot da zgodba literature nastaja prav tedaj pred nami. Slovstveno, politično, meščansko 19. stoletje je zaživelo pred nami z vsemi svojimi anekdotami vred, z vsemi na videz nepomembnimi podrobnostmi, ki pravzaprav delajo literarno zgodovino tako sočno. Če jo sočno seveda znaš narediti. Profesor Kmecl je to znal. Predaval je o kriminalki, o humorju, vedeli smo tudi, da piše radijske igre in monodrame. Predaval je o literarni teoriji, ki pa nikdar ni pobegnila v teoretiziranje, preveč je bilo ob njej radoživega duha, da bi jo odneslo iz zgodbe med tabele in same definicije.

Profesorica Glušičeva je predavala drugače. Umirjeno, blago, a obenem kot britev ostro. In nismo imeli profesorja, ki bi znal tako jasno in obenem tako dobrohotno in dobronamerno pograjati avtorjev, literarnih del ali študentov, kadar je bilo treba. Profesorica Glušičeva je pri nas študentih vedno delovala kot dama. Nikdar ni povzdignila glasu, z izpita, čeprav si padel, nikdar ni bilo treba oditi s polomljenim

dostojanstvom. Kolikokrat nam je pripovedovala o tem ali onem srečanju z literati, recimo o srečanju z Vitomilom Zupanom, o tremi, ki jo je pri tem imela, in o skoraj sramežljivem možu, ki ga nikakor ni bilo mogoče zaslutiti izza njegove proze. Pravzaprav je imela v svojem raziskovalnem delu ves čas opraviti s še živečimi avtorji odrasle in mladinske proze (tostran meje in onstran Atlantika) – izbrala si je zelo nevhvaležno, a obenem zelo izzivalno temo, in jo znala tako odkritosrčno povedati, da lahko samo občudujoče strmimo, kako poveš vse, pa ostaneš od vseh, ki bi ti lahko zamerili pri obravnavi to in ono, neonečeden.

Tako profesorica Glušičeva kot profesor Kmecl sta s predavanji mnogokrat sodelovala na Seminarju slovenskega jezika, profesor Kmecl še z izjemnimi literarnozgodovinskimi sprehodi po Ljubljani. Na pota ljubljanskih literarnih anekdot nas je jemal tudi študente prvih letnikov. In kolikokrat smo prešteli žulje na popotovanju iz Litije do Čateža!

Oba, profesorica Glušičeva in profesor Kmecl, sta napisala ogromno člankov, spremnih besed k raznim izborom, izdala vrsto knjig, ki so temeljne tako za študente kot za literarne zgodovinarje. Kar je pri obeh izredno zanimivo, je, da znata napisati knjigo za nestrokovnjake. Preprosto in jasno, pa obenem dosledno strokovno znajo stvari povedati samo tisti, ki jim je predmet, o katerem govorijo, zelo jasen, ga do potankosti poznajo in so ga predelali spred in zad, ga posvojili in ponotranjili. Oba to znata.

Profesorica Glušičeva in profesor Kmecl sta nam študentom predavala seveda vsak s svojega raziskovalnega področja in sta funkcionirala, kot pač funkcionirajo univerzitetni učitelji v zavesti študentov, vsak po svoje, drugačno. Pa vendar ju je na poseben način v naših glavah povezoval isti kabinet v drugem nadstropju ljubljanske slavistike, kjer smo čakali pred vrati na izpite. Povezovali so ju ista dva *rex* stola, na katera smo dokaj prestrašeni sedali in čakali izpitna vprašanja, ter mizica, na kateri so ležale še neocenjene prijavnice. Zaradi vsega tega sem se odločil napisati en članek obema ob lepem jubileju.

Naj mi ne zamerita.

Vsak od njiju si zasluži samostojen, neprimerno daljši, strokovno natančnejši, z bibliografijo ilustriran slavnostni članek ob sedemdesetletnici. A sam ju ne bi znal napisati, ker bi mi nehote ušlo to in ono, marsičesa kot študent njunih zadnjih generacij niti ne vem. Zato sem se odločil napisati kratko besedilo iskrene hvaležnosti obema profesorjema skupaj. Mnogo njunih študentov nas zdaj uči mlajše ali malo starejše otroke in odrasle. Še zdaj študiramo po njuni literaturi in njuno znanje podajamo drugim. A to bi lahko počeli tudi, če bi njune tekste samo brali. Kar je največ vredno, je, da smo ju lahko študentje opazovali, *kako* sta predavala in *kako* sta se do nas obnašala. Dosledno, zahtevno, nepopustljivo, a ves čas korektno in dobrohotno.

Hvala obema. Kar je ostalo nenapisano, naj počaka. Do osemdesetletnice.

Peter Svetina

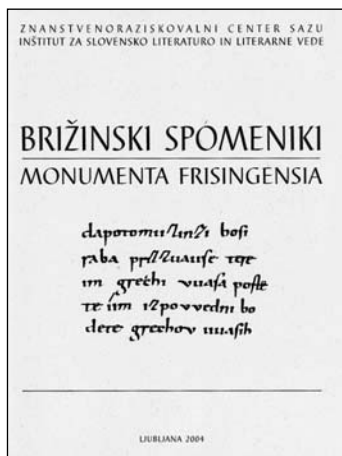
*Inštitut za slavistiko Univerze v Celovcu*

*peter.svetina@uni-klu.ac.at*

---

## V BRANJE VAM PRIPOROČAMO

---



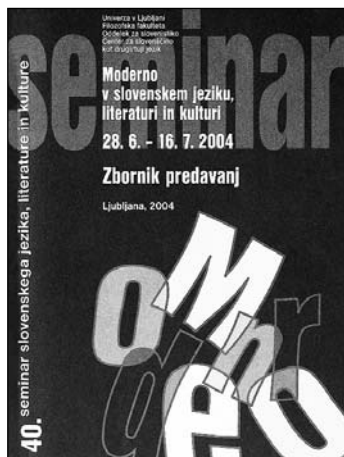
Darko Dolinar in Jože Faganel (ur.), 2004: *Brižinski spomeniki – Monumenta Frisingensia: znanstvenokritična izdaja. Tretja, dopolnjena izdaja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 212 str.

ZRC SAZU je izkoristil izjemno zanimanje za *Brižinske spomenike* in tik pred odprtjem edinstvene razstave *Rojstni list slovenske kulture* v NUK-u izdal dopoljnjeni ponatis njihove znanstvenokritične izdaje, ki mu je – kot že drugemu ponatisu iz 1993 – dodan faksimile. Zaradi prizadevanja po olajšanju raziskovalnega dela z različnimi izdajami je vsebina tretje izdaje *Brižinskih spomenikov* do strani 153 skladna s predhodnima izdajama. V sklepnem delu knjige so z aktualnimi znanstvenimi izsledki zadnjih desetih let dopolnjena poglavja Oris raziskav, Bibliografija in Imensko kazalo, dodana sta še Redakcijsko poročilo in seznam popravkov. Sicer pa je obisk izvirnika v Ljubljani obeležila tudi založba Slovenska knjiga in ob tej priložnosti v drugo izdala vrhunski bibliofilski faksimile *Brižinskih spomenikov*. (M. Z.)



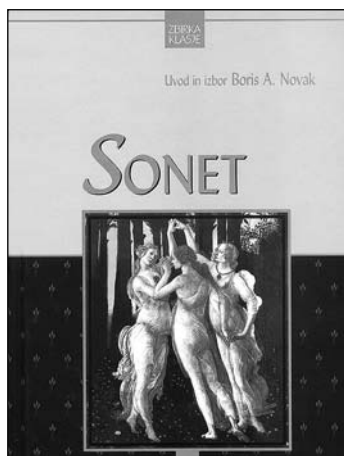
Matjaž Kmecl, 2004: *Tisoč let slovenske literature: drugačni pogledi na slovensko literarno in slovstveno preteklost*. Ljubljana: Cankarjeva založba. 452 str.

Kmeclova nova monografija je sintetični prerez slovenske literarne zgodovine v 21 poglavjih; avtor začne pri najstarejših slovenskih pisnih spomenikih, ki jih označi kot besedila kolektivnega »samoobtoževanja in kesanja«, konča pa pri projektih drugega vala slovenske avantgarde konec 60. let 20. stol. Vodilna nit pisanja je vseskozi iskanje razvojnih zakonitosti slovenske literature in pojasnjevanje, zakaj sta literatura in njen jezik v danem zgodovinskem trenutku takšna in ne drugačna. Knjiga se bere kot koherentna celota, čeprav je nastajala po delčkih, namenjenih za branje v radijski oddaji na 3. programu Radia Slovenija, nekaj delov knjige (npr. skoraj celotno poglavje o Janezu Svetokriškem) pa je že doživelo revijalno objavo. Zanimivost knjige je sveža interpretacija Prešernovega *Krsta pri Savici*, ki jo Kmecl tokrat izpeljuje iz navezave na *Sonetni venec*. (M. Z.)



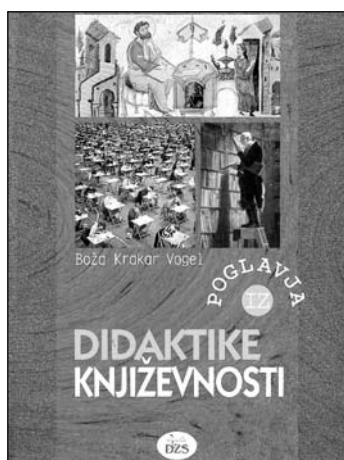
Marko Stabej (ur.), 2004: *Moderno v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. 40. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 248 str.

Zbornik predavanj 40. SSJLK uvajajo jubilejni prispevki petih avtorjev, ki so se z organizacijo Seminarja ukvarjali že na samem njegovem začetku. Sledijo članki desetih letošnjih predavateljev, ki tokrat prvič niso razdeljeni na triado jezik–literatura–kultura; sami prispevki na temo modernosti zaradi svoje metodološke kompleksnosti takšno ločevanje pač onemogočajo. Letošnja novost sta tudi tečaja Slovenščina kot drugi/tuji jezik in Parada mladih, kjer sodeluje osem avtorjev. Predstavitvam dveh okroglih miz in ekskurzije za udeležence Seminarja sledi v zborniku še sklepna, jubilejno obarvana rubrika 40 let Seminarja, ki prinaša sezname organizatorjev in lektorjev na dosedanjih seminarjih. Pridano je tudi bibliografsko kazalo zadnjih devetih seminarskih zbornikov. (M. Z.)



Boris A. Novak, 2004: *Sonet*. Ljubljana: DZS (Zbirka *Klasje*). 416 str.

Knjiga je izčrpen prikaz zgodovine soneta in njegovih podvrsti v svetovni in slovenski književnosti. Novak začne obravnavo te skoraj 800 let stare pesniške oblike na samosvoj pesniški način – z uvodno besedo v obliki soneta z akrostihom »Sonet forma srca«. Časovni preglednici razvoja soneta sledi študija o zgodovini sonetne forme, različnih modelih soneta in njegovem verzju. Obravnava slovenskega soneta se seveda začne s Prešernom, konča pa z uporabo soneta pri sodobnih slovenskih pesnikih, kjer Novak ugotovi zanimivo pravilo, da »kadar koli slovenski pesnik začuti potrebo, da pove nekaj pomembnega, poseže po sonetu«. Najobsežnejši del knjige pripada *Sonetnemu cvetniku*, antološkemu izboru vzorčnih primerkov soneta iz mnogih nacionalnih književnosti. Novak je v svoj bogat izbor vključil sonete kar 33 slovenskih sonetistov. (M. Z.)



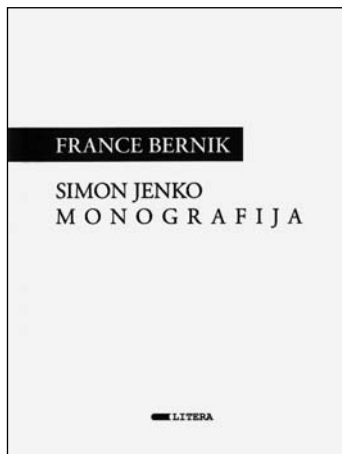
Boža Krakar Vogel, 2004: *Poglavja iz didaktike književnosti*. Ljubljana: DZS. 256 str.

Monografija zaokroža avtoričino dolgoletno poučevalno in raziskovalno delo na področju didaktike književnosti. Namen knjige je večplasten: biti strokovni priročnik za tiste, ki se znanstveno in raziskovalno ukvarjajo s poukom književnosti, obenem pa biti tudi študijski vir za učitelje književnosti. Prvi, obsežnejši del knjige zato predstavlja teoretske podlage didaktike književnosti, v drugem pa avtorica teorijo podkrepi še s praktičnimi sugestijami, kot so metodični modeli učne ure z literarnim besedilom ter pedagoške priprave na učno uro. Še mnenje iz recenzije na zavihku knjige: »avtorica premišljeno prikaže celotno problematiko pouka književnosti s teoretičnega in aplikativnega vidika«. (M. Z.)



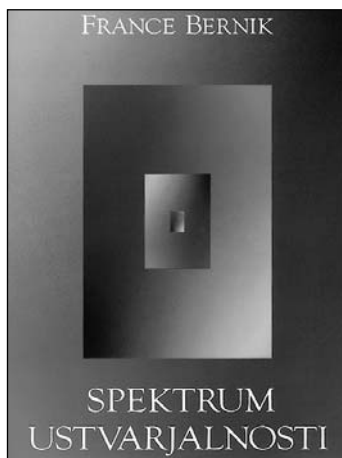
Jože Šifrer, 2003: *Fran Saleški Finžgar: monografija*. Maribor: Litera (*Monografije k Zbranim delom slovenskih pesnikov in pisateljev*, 4). 324 str.

Pisci knjig iz zbirke *Monografije k Zbranim delom slovenskih pesnikov in pisateljev* so obenem tudi uredniki zbranih del obravnavanih književnikov, torej je smoter teh monografij v strnjem prikazu izsledkov, do katerih so se raziskovalci dokopali med dolgotrajnim raziskovanjem posameznega avtorja. Jože Šifrer, ki je urednik vseh petnajstih knjig Finžgarjevih *Zbranih del*, v obravnavi monografiji sledi utečenim pozitivističnim principom raziskovanja, saj analizo Finžgarjevega literarnega opusa izpeljuje iz njegovega življenjepisa. Dodaten dokumentarni značaj daje knjigi tudi izdatno fotografsko gradivo, umeščeno med besedilo. (M. Z.)



France Bernik, 2004: *Simon Jenko: monografija*. Maribor: Litera (*Monografije k Zbranim delom slovenskih pesnikov in pisateljev*, 5). 268 str.

Zbirka *Monografije k Zbranim delom slovenskih pesnikov in pisateljev* obstaja že od leta 1955, vendar so – poleg obsežne šestdelne monografije *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895* Antona Ocvirka in Jožeta Munde – prostor v zbirki do sedaj našle le monografije o Lojzu Kraigherju, Otonu Župančiču in Franu Saleškemu Finžgarju; letos se jim je pridružila še monografija o Simonu Jenku. France Bernik, ki je pred tem že izdal dve monografski študiji o Jenku, si je knjigo zamislil kot »znanstveno interpretacijo pesnikovega literarnega dela«, pri čemer je pozornost mdr. usmeril na iskanje elementov humorja, ironije in parodije v Jenkovem opusu ter na obravnavo njegovega odnosa do literarne tradicije. (M. Z.)



France Bernik, 2004: *Spektrum ustvarjalnosti: od umetnosti in kulture do znanosti*. Ljubljana: Slovenska matica (*Razprave in eseji*, 53). 250 str.

Knjiga je izbor avtorjevih predavanj, objav in govorov iz zadnjih desetih let. Večina besedil je že bila objavljena v različnih zbornikih, revijah in v dnevnem časopisju, tako da je prvič objavljenih prispevkov le za vzorec. Že kazalo knjige priča o tem, na kako zelo raznolika področja sega Bernikova raziskovalna radovednost – ponekod poseže celo v obravnavo naravoslovnih ved. Največ prostora je še vedno namenjenega pisanju o slovenski literarni umetnosti ter predstavitvi humanističnih znanosti, kamor sta mdr. uvrščena zanimiva članka o dveh literarnih zgodovinarjih, Francetu Kidriču in Joži Mahničju. Knjigo sklepajo Bernikova razmišljanja o kulturni politiki. (M. Z.)



Ivo Pospíšil, 2003: *Slavistika na križovratce*. Brno: Středoevropské vydavatelství a nakladatelství Regiony (Edice *Pulsy*). 400 str.

Ivo Pospíšil z Inštituta za slavistiko Masarykove univerze v Brnu je strokovnjak za t. i. slavistične študije, posebno panogo slavistike, ki se ukvarja s primerjalnim preučevanjem slovanskih kultur in književnosti. Obsežna knjiga s pomenljivim naslovom *Slavistika na razpotju* prinaša spoznanja, do katerih se je avtor dokopal v preteklih letih raziskovanja tega obširnega področja, in je dejansko zbornik razprav o zdajšnjem položaju slavističnih študij in njihovi nadaljnji perspektivi. V prvem delu knjige so zbrane razprave s področja filologije in družboslovnih ved, kamor spadajo tudi t. i. območni študiji (*area studies*). Drugi del je usmerjen na zgodovino in metodologijo literarnovedne slavistike, tretji del pa vsebuje raznolike članke komparativnega značaja ter študije češke in ruske literature. (M. Z.)



Maja Breznik, 2004: *Kulturni revizionizem: kultura med neoliberalizmom in socialno odgovorno politiko*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije (Zbirka *Politike*). 70 str. + angleški prevod *Cultural Revisionism* Olge Vuković, tiskan v obratni smeri.

Z oznako kulturni revizionizem avtorica kritično opisuje ravnanje evropskih kulturnih politik, ki pod krinko nadomeščanja starega socialdemokratskega okvira z novim neoliberalnim modelom kulturne politike v resnici oživljajo stare paradigme vzvišene umetnosti za privilegirano družbeno elito. Po natančni analizi kulturnih politik nekaterih evropskih držav se študija v sklepnih poglavjih osredotoči na aktualne slovenske razmere. Tudi s konkretnimi zgledi, najbolj posrečeno z omembo poslovnega abonmaja ljubljanske SNG Drame, poskuša študija prikazati, kako se kulturne ustanove, financirane iz državnega proračuna, iz svojega prvobitnega nacionalnega poslanstva – nudenja kulture vsem družbenim slojem – v liberalnem modelu kulturne politike pričenjajo usmerjati k »podjetniški« kulturni. (M. Z.)

---

## ABSTRACTS

---

Andreja Žižek Urbas, Comprehension of Time and Place, and Cosmology in the Poetry and Poetics of Gregor Strniša, *Jezik in slovstvo*, Vol. 49, no. 5, Sept.–Oct. 2004, 3–11

The poetry and poetics of Gregor Strniša were created in a gradual and syncretic process, based on the meeting points between philosophy, mythic thought and the natural sciences, in particular cosmology. He introduced scientific principles into his literary hermeneutics, such as the specific and general theory of relativity and the principle of indeterminism, while in his own way, he also answered the speculative theories of good harmony of the universe, and the anthropic principle of the universe. His collections of poetry, the most prominent being the last five (*Želod* or *Acorn* in English, *Oko* or *Eye*, *Škarje* or *Scissors*, *Jajce* or *Egg*, and *Vesolje* or *Universe*), can be understood as cosmological models, since they are built on the basis of thought-out compositional principles, which over and over again define place and time. For Strniša, science and poetry are two possible routes towards the comprehension of the universe, truth, everything; unfortunately, his poetry remains too enigmatic and hermetic for many readers.

Mateja Pezdirc Bartol, The Most Recent Slovene Playwriting between the Covers and the Stage, *Jezik in slovstvo*, Vol. 49, no. 5, Sept.–Oct. 2004, 13–21

Contemporary Slovene playwriting is met with a unique phenomenon: it has an extremely diverse theatre production of high quality, while the production of Slovene plays is minimal, their book publications are rare, approximately one Slovene text is staged per Slovene theatre on average, while literary studies have shown considerably less interest in contemporary Slovene playwriting compared to that in poetry and prose; therefore it is justified to speak of a so-called crisis in national playwriting on various levels. This aim of this article is to provide some key reasons for the current state of affairs: on the one hand, Slovene literature does not have a tradition of writing plays, there are few Slovene plays of good quality, while on the other hand, many forms of contemporary stage activities that have won recognition are created parallel to the text, and mass commercial theatres favour international hits. Several festivals, competitions, and awards have been created with the intention of increasing interest of both writers and theatre people, as well as the wider public, with the Grum award being met with the widest response.

Dragica Haramija, Death as a Topic in Youth Prose, *Jezik in slovstvo*, Vol. 49, no. 5, Sept.–Oct. 2004, 23–34

The analysis of approximately fifty children's books and youth prose has shown that the concept of death does not bear a single meaning; its role differs according to the following factors: according to whether death is the topic or motif of the prose work, according to literary genre (fairy tale, fantasy story, short story, youth novel) and the placing of such prose work amongst either realistic or irrational prose, according to the type of death (death caused by old age, disease, misfortune, accident at work/play, suicide or death as a consequence of

crime or war), and according to the age group of the reader (or listener in the case of those who are at the pre-reading stage), since phrases of understanding death are strongly correlated to the child's cognitive development.

Mojca Schlamberger Brezar, A Discursive Approach to the Problem of Definiteness in the Slovene Language, *Jezik in slovstvo*, Vol. 49, no. 5, Sept.–Oct. 2004, 35–44

In Slovene grammar books from the end of the 20<sup>th</sup> century, the category of definiteness is treated from a formal point of view, and not from the point of view of discourse. For its complex recognition it needs to be accurately defined from the point of discourse, since structural analyses do not provide an adequate insight into this particular issue. A discursive treatment of the problem of definiteness in Slovene elucidates the uses of definite forms, which, at first sight, are not incorporated into the definition of »definite is what is already known«, i.e. the uses of anaphora and deixis, which include elements discernible from the real-world context. At the same time, the author points to the great discrepancy between written and spoken Slovene, which is most likely the cause of many mistakes arising in the decision-making process on whether to use a definite or indefinite form.

Mojca Smolej, Particles as Textual Connectors, *Jezik in slovstvo*, Vol. 49, no. 5, Sept.–Oct. 2004, 45–57

The article focuses on those particles whose function is not realised on the level of meaning transformation or a precise determination of meaning within parts of a text (meaning modification), but (only) on the level of textual formation or textual correlation. Particles in the role of textual connectors will be understood as textual connective devices, which express meaning and logical relations between sentences or parts of a text.